

‘Tante zet ‘ne kanne koffie.’

**Onderzoek naar de gereduceerde vorm van bezittelijk
voornaamwoorden bij verwantschapstermen in Nederlandse dialecten**

**Henriëke Koster
Studentnummer: 4294041
Bachelorscriptie taalkunde
NE3VD11017
7,5 ECTS
Begeleider: J. Scholten
Tweede lezer: dr. J.M. van Koppen
29-06-2017
Nederlandse taal en cultuur
Faculteit der Geesteswetenschappen
Universiteit Utrecht
Aantal woorden: 6915**

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Inleiding	4
1.Theoretisch kader	5
2. Vraagstelling	9
3. Methode.....	10
4. Analyse van de data van Scholten (te verschijnen)	13
5. 1 Het bezittelijk voornaamwoord en verwantschapstermen in het Rijssens dialect	26
5.2 Methode van onderzoek	26
5.3 Resultaten	29
6. Discussie	36
7. Conclusie	37
8. Literatuurlijst.....	38
9. Bijlagen	39

Samenvatting

Dit onderzoek heeft als doel om meer inzicht te verschaffen in de situatie van bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen in Nederlandse dialecten. Dit is relevant, omdat bezittelijk voornaamwoorden zich in sommige dialecten anders gedragen bij verwantschapstermen dan bij 'gewone' zelfstandig naamwoorden. De bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen verschijnen in bepaalde dialecten namelijk zonder verbuigingen, in een gereduceerde vorm (Postma, 2017). Over de achtergrond van dit opmerkelijke fenomeen in Nederlandse dialecten is nog niet zoveel bekend.

Dit onderzoek heeft daarom als onderzoeksvraag: **Waarom verschijnen bezittelijk voornaamwoorden die verwantschapstermen introduceren in een gereduceerde vorm in Nederlandse dialecten?** De hypothese die hierbij gesteld wordt, is de volgende:

Verwantschapstermen in dialecten functioneren hetzelfde als eigennamen, wat inhoudt dat ze zonder definitief lidwoord of andere determiners voorkomen.

Om dit te onderzoeken is data van Scholten (te verschijnen) geanalyseerd en onderzocht. Deze data bestaat uit testzinnen die de situatie rondom verwantschapstermen, bezittelijk voornaamwoorden en eigennamen in Nederlandse dialecten bevragen. Daarnaast is de situatie rondom eigennamen en verwantschapstermen in het Rijssens dialect door middel van een vragenlijst onderzocht.

Hieruit werd duidelijk dat het weglaten van verbuigingen in bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen te verklaren zijn door twee factoren:

- (i) Verwantschapstermen zijn eigennamen en kunnen in bepaalde dialecten zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen.
- (ii) In de regio's in Nederland waarin men twee of drie geslachten onderscheidt in het definitief lidwoord, komt het voor dat verbuigingen in bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen worden weggelaten.

Wat betreft de situatie in het Rijssens dialect blijkt het dat het per spreker verschilt of verwantschapstermen als eigenaam kunnen voorkomen en welke verwantschapstermen als eigenaam kunnen voorkomen.

Op basis van de data van Scholten (te verschijnen) en het onderzoek naar het Rijssens dialect kan gesteld worden dat niet alle verwantschapstermen als eigenaam gebruikt kunnen worden in Nederlandse dialecten. Daarmee wordt de hypothese ontkrachtigd: het feit dat verwantschapstermen zich als eigennamen gedragen is namelijk geen sluitend antwoord op de vraag waarom bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen in bepaalde Nederlandse dialecten in een gereduceerde vorm verschijnen.

Bij het onderzoek naar het Rijssens dialect zijn drie kanttekeningen te plaatsen om eventueel vervolgonderzoek te verbeteren:

- (i) Het aantal respondenten is klein, een groter aantal respondenten zou een evenwichtiger beeld van de situatie kunnen bieden.
- (ii) In vervolgonderzoek zouden jongere respondenten kunnen worden bevraagd om de ontwikkeling van het Rijssens dialect door de jaren heen te onderzoeken.
- (iii) De verschillen tussen sprekers uit het zuiden en uit de rest van Rijssen zouden in vervolgonderzoek uitgebreider onderzocht kunnen worden.

Inleiding

Verbuigingen van bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen

In tegenstelling tot in het Standaardnederlands hebben bepaalde Nederlandse dialecten uitgangen op bezittelijk voornaamwoorden. Deze uitgangen correleren met het uitdrukken van drie geslachten in deze dialecten: deze uitgangen komen voor in gebieden waar men in de dialecten nog drie geslachten uitdrukt. Het is opvallend dat deze uitgangen niet voorkomen in de bezittelijk voornaamwoorden bij *kinship nouns*. *Kinship nouns*, verwantschapstermen, zijn een bijzondere categorie binnen de zelfstandig naamwoorden omdat deze zowel met als zonder lidwoord voor kunnen komen. Wanneer een *kinship noun* zonder lidwoord voorkomt, heeft deze de functie van een eigennaam. Een mogelijke verklaring voor de afwezigheid van verbuigingen op bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen is de mogelijkheid van verwantschapstermen om als eigennaam voor te komen.

In dit onderzoek wordt specifiek het al dan niet weglaten van de uitgangen van bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen in Nederlandse dialecten onder de loep genomen. Er zal gekeken worden in welke regio's deze verbuigingen weggelaten worden en er zal onderzocht worden of het feit dat een *kinship noun* als eigennaam voor kan komen een verklaring is voor de afwezigheid van verbuigingen op de bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen.

Data

Om dit te onderzoeken zal gebruik worden gemaakt van de uitkomsten van een enquête die de basis vormt voor het onderzoek, gerapporteerd in Scholten (te verschijnen), dat is afgenomen bij 369 respondenten uit Nederland en Vlaanderen. Daarnaast zal een kleinschalig onderzoek uitgezet worden onder sprekers van het Rijssens dialect. Deze onderzoeken worden uitgebreid beschreven in de methodesectie.

Opzet

Dit eindwerkstuk is als volgt opgebouwd: in hoofdstuk 1 schets ik het theoretisch kader aan de hand van bestaande theorieën waaruit in hoofdstuk 2 de onderzoeksvraag en de hypothese voortvloeien. In hoofdstuk 3 beschrijf ik de methode van de onderzoeken, waarna in hoofdstuk 4 een analyse van de data van Scholten (te verschijnen) volgt. In hoofdstuk 5 behandel ik het onderzoek naar het Rijssens dialect, hoofdstuk 6 bevat de discussie en tot slot besluit ik in hoofdstuk 7 met een algemene conclusie.

1. Theoretisch kader

Onderzoekers als Dahl en Koptjevskaja-Tamm (2001) en Mathushansky (2006) hebben onderzoek gedaan naar de gedragingen van verwantschapstermen, woorden waarmee de spreker naar bloedverwanten verwijst, hun eventuele functie van eigennaam en hun relatie met bezittelijk voornaamwoorden in verschillende talen zoals Engels, Frans, Hebreeuws, Italiaans en Zweeds. Hieruit wordt duidelijk dat de hypothese dat verwantschapstermen *proper names* zijn en zich ook zo gedragen een verklaring zou kunnen zijn voor de weglatingen van uitgangen op bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen. Door de overeenkomst tussen verwantschapstermen en eigennamen worden de verwantschapstermen vaak als morfosyntactisch definitief gezien. Dit houdt in dat ze niet in elk geval met een definitief lidwoord hoeven te worden gemarkeerd. Dit kan leiden tot een kaal gebruik van de zelfstandige naamwoorden of verwantschapstermen, wat betekent dat ze onder bepaalde omstandigheden zonder lidwoorden worden gebruikt (Dahl & Koptjevskaja-Tamm, 2001). Een verwantschapsterm die als eigennaam voorkomt, heeft niet per se een aanwijzend of bezittelijk voornaamwoord nodig (Mathushansky, 2006). Er zijn verschillende condities voor het weglaten van een definitief lidwoord bij een eigennaam. Mathushansky (2006) concludeert op basis van onderzoeken naar voorwaarden voor het weglaten van lidwoorden in het Engels, Frans, Hebreeuws en Nederlands dat het lidwoord moet worden weggelaten wanneer de eigennaam wordt gemodificeerd door een bijvoeglijk naamwoord, de eigennaam in het meervoud staat of door zijn lexicale klasse aanleiding geeft tot weglating van het lidwoord. Of en wanneer het lidwoord wordt weggelaten of gemodificeerd, verschilt echter per taal. Een voorbeeld hiervan is dat wanneer een eigennaam gemodificeerd wordt door een bijvoeglijk naamwoord, het lidwoord verplicht is in het Frans (1), ongrammaticaal is in het Engels (2) en veranderd wordt in een aanwijzend voornaamwoord in het Nederlands (3).

(1) *Le pauvre Paul était presque pâle que Sophie.*
De arme Paul was bijna bleek zo Sophie.

(2) a. **the poor Paul was almost as pale as Sophie.*
De arme Paul was bijna zo bleek als Sophie.
b. *Poor Paul was almost as pale as Sophie.*
Arme was bijna net zo bleek als Sophie.

(3) *Die arme Paul was bijna net zo bleek als Sophie.*

Sommige talen hebben echter zogenaamde *proprial articles*: lidwoorden die vooral gebruikt worden bij eigennamen. Met een dergelijk lidwoord wordt aangegeven dat de persoon over wie gesproken wordt ook daadwerkelijk verwant is aan de spreker. Een voorbeeld hiervan zien we in het Zweeds waar men ‘*n far*’ gebruikt voor ‘vader’. Het lidwoord dat in het Zweeds gebruikt wordt bij ‘vader’ is ‘*den*’, maar het lidwoord ‘*n*’ geeft hier aan dat het om de vader van de spreker gaat, zonder dat het expliciete bezittelijk naamwoord voor ‘mijn’ (‘*min*’) gebruikt wordt. ‘*Min*’ wordt hier dus vervangen door ‘*n*’, maar het geheel heeft wel dezelfde betekenis, namelijk

'mijn vader' (Dahl & Koptjevskaja-Tamm, 2001). Er zijn ook dialecten waarin het bezittelijk voornaamwoord in de verwantschapsterm verwerkt is, bijvoorbeeld in het dialect van Cantazaro, een stad in Italië (Delsing & Egerland (2002). De onderstaande woorden zijn daar een voorbeeld van:

(4) *nunni* - *ma*
Grootvader - mijn

(5) *nunna* - *ma*
Grootmoeder - mijn

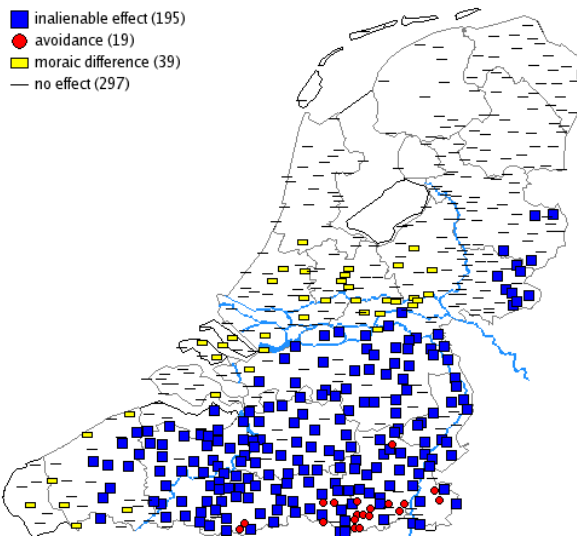
'*Nunni*' en '*nunna*' betekenen 'grootvader' en 'grootmoeder', het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' ('*ma*') is achter de verwantschapsterm geplakt.

Verwantschapstermen worden vooral als eigennamen, en dus zonder lidwoord, gebruikt bij *parental relations*: bij ouders. Er zijn voorbeelden van zinnen uit verschillende talen waarin de functie van de verwantschapsterm overeenkomt met die van een eigennaam. Als bijvoorbeeld gezegd wordt '*Daddy is sick.*' ('Vader is ziek.') bedoelt de spreker dat het zijn eigen vader betreft. Voor een hoorder is dit echter niet altijd meteen duidelijk. Het woord voor 'vader', '*dad*', heeft in deze zin de functie van een eigennaam (Dahl & Koptjevskaja-Tamm, 2001). De functie van een verwantschapsterm die zonder bezittelijk voornaamwoord gebruikt wordt, komt dichtbij de functie van een eigennaam. De verwantschapsterm in de bovenstaande zin kan namelijk vervangen worden door een eigennaam, zoals 'Jan is ziek.'. Daarnaast worden verwantschapstermen in *ascending generations*, oplopende generaties, vaker als eigennamen gebruikt dan verwantschapstermen in *descending generations*, aflopende generaties. De termen 'vader' en 'moeder', de *parental relations*, worden het meest als eigennaam gebruikt, gevolgd door 'grootvader' en 'grootmoeder', et cetera. Het feit dat in het Engels en Zweeds 'Oma is ziek.' in het algemeen vaker voorkomt dan 'Zus is ziek.' is een voorbeeld hiervan (Dahl & Koptjevskaja-Tamm, 2001).

Verder kennen veel talen *kin term doublets*. Dit zijn informele synoniemen voor de 'standaard' verwantschapstermen 'vader', 'moeder', 'grootvader' en 'grootmoeder'. Voorbeelden hiervan zijn het Zweedse '*pappa*' en '*mamma*' en het Franse '*papa*' en '*maman*', in plaats van '*far*', '*mor*', '*père*' en '*mère*' voor 'vader' en 'moeder' (Dahl & Koptjevskaja-Tamm, 2001).

In Nederlandse dialecten waarin men nog de drie geslachten uitdrukt, gedragen verwantschapstermen zich bijzonder. Om dit bijzondere gedrag te observeren, is het nodig om eerst te weten dat deze dialecten, in tegenstelling tot het Standaardnederlands, uitgangen hebben op het bezittelijk voornaamwoord bij niet-*kinship nouns*. Per dialect zijn er verschillen in de verbuigingen van bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen. Zo zijn er verschillen in de verbuigingen van de bezittelijk voornaamwoorden per geslacht - mannelijk, vrouwelijk of onzijdig - bijvoorbeeld 'mine vader, min moeder'. Postma (2016) heeft de verschillen in verbuigingen in bezittelijk voornaamwoorden die verwantschapstermen introduceren in Nederlandse dialecten in kaart gebracht met behulp van de Morfologische Atlas

van de Nederlandse Dialecten (MAND) (Meertens Instituut, 2008). Zie figuur 1.1.

Figuur 1.1. Nederlandse dialecten in kaart gebracht n.a.v. de MAND (Postma, 2017).

Per dialect kan de verbuiging van een bezittelijk voornaamwoord bij een verwantschapsterm verschillen van die van een 'gewoon' zelfstandig naamwoord waarmee niet naar een familielid wordt verwezen. In bepaalde dialecten wijkt een voorafgaand bezittelijk voornaamwoord bij een verwantschapsterm af van de reguliere uitgangen en verschijnt het in een gereduceerde vorm. Een voorbeeld hiervan is het Eibergs dialect. De volgende twee voorbeelden zijn fonetisch weergegeven:

- (6) a. *minə mɔnt* /mine+mond/ Eibergen volledige vorm
 b. *mī va:dəɪ* /min+vader/ gereduceerde vorm

Dit fenomeen komt echter niet in alle Nederlandse dialecten voor. Dit is te zien in de volgende vormen uit het dialect van Waregem:

- (7) a. *mēmɔnt* /men+mond/ Waregem geen effect
 b. *mēvɔ:ɔ̯ər* /men+vader/

Net als in de eerder genoemde talen komt het gebruik van verwantschapstermen als eigennamen ook in Nederlandse dialecten op meerdere manieren voor. *Kin term doublets* komen ook voor in Nederlandse dialecten en de ontwikkeling van deze termen is eveneens terug te zien. Voorbeelden hiervan zijn 'papa', 'pap', 'paps' en 'pa' voor de verwantschapsterm 'vader' en 'mama', 'mam', 'mams' en 'ma' voor de verwantschapsterm 'moeder'. Daarnaast kunnen de *kin term doublets* 'opa' en 'oma' gebruikt worden in plaats van 'grootvader' en 'grootmoeder' (Dahl & Koptjevskaja-Tamm, 2001).

Verder kan een *kin term doublet* van een verwantschapsterm in de vorm van een vocatief gebruikt worden, zoals: 'Waar ben je, papa?'. Hierbij wordt de vader rechtstreeks aangesproken en wordt de verwantschapsterm als een eigenaam gebruikt.

Ook kan een verwantschapsterm in een zin met een bezitsconstructie, een genitief, de functie van een eigennaam hebben. Bijvoorbeeld: 'Dat is vaders auto.' In dit voorbeeld zorgt de bezitsconstructie ervoor dat de verwantschapsterm 'vader' als eigennaam gebruikt wordt, het bezittelijk voornaamwoord bij 'vader' verdwijnt in deze zin. Daarom zou 'vader' ook door een eigennaam vervangen kunnen worden, bijvoorbeeld: 'Dat is Peters boek.'

Met dit onderzoek zal onderzocht worden of er overeenkomsten zijn tussen verwantschapstermen en eigennamen in Nederlandse dialecten, hoe deze eigennamen zich gedragen en of dit een verklaring kan zijn voor de reductie op bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen in Nederlandse dialecten.

2. Vraagstelling

Zoals hierboven beschreven is, hebben Dahl en Koptjevskaja-Tamm (2001) en Delsing en Egerland (2002) onderzoek gedaan naar verwantschapstermen in andere talen dan het Nederlands en naar de gedragingen van deze *nomina* en hun verhouding met definiete lidwoorden. Daarnaast heeft Postma (2016) verbuigingen in verwantschapstermen in Nederlandse dialecten onderzocht en er een eerste beschrijving van gegeven. Vanuit de literatuur is duidelijk geworden dat verwantschapstermen grammaticale overeenkomsten vertonen met eigennamen. Dit onderzoek naar verwantschapstermen richt zich daarom op het onderzoeken of de conclusie dat verwantschapstermen eigennamen zijn ook van toepassing is op Nederlandse dialecten.

Daarom zullen in dit onderzoek de volgende onderwerpen onderzocht worden:

- (i) De vorm van bezittelijk voornaamwoorden die verwantschapstermen introduceren (tegenover de vorm van bezittelijk voornaamwoorden die andere *nomina* introduceren).
- (ii) Het gedrag van verwantschapstermen die zonder bezittelijk voornaamwoorden voorkomen.

De onderzoeksvraag hierbij is de volgende:

Waarom verschijnen bezittelijk voornaamwoorden die verwantschapstermen introduceren in een gereduceerde vorm in Nederlandse dialecten?

Hypothese

Uit de eerder besproken bestaande literatuur vloeit de volgende hypothese voort:

Verwantschapstermen in dialecten functioneren hetzelfde als eigennamen, wat inhoudt dat ze zonder definiet lidwoord of andere determiners voorkomen.

3. Methode

Data-onderzoek (Scholten, te verschijnen)

Data

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag zal gebruik worden gemaakt van de uitkomsten van een enquête die is afgenomen bij 369 respondenten uit Nederland en Vlaanderen en de basis vormt voor het onderzoek dat gerapporteerd is in Scholten (te verschijnen). Deze vragenlijst bevat 80 testzinnen met verschillende bezitsconstructies in verschillende semantische en syntactische omgevingen. Voor dit onderzoek zal een subset van de vragenlijst worden gebruikt, namelijk zinnen met verwantschapstermen (zie bijlage 3) en zinnen zonder verwantschapstermen die als vergelijkingsmateriaal dienen. Deze zinnen verschaffen inzicht in de inflectie op het bezittelijk voornaamwoord en het effect van verwantschapstermen op deze inflectie. Aan de respondenten werd gevraagd of deze zinnen voorkomen in hun dialect. Wanneer dit het geval was, werd hen gevraagd om de gebruikelijkheid van de zin weer geven op een schaal van 1 tot en met 5 en de zin in het dialect te vertalen.

Een deel van de zinnen uit de subset gaat over de verwantschapstermen 'vader', 'moeder', 'zoon' en 'dochter'. Bijvoorbeeld:

(8) 'Ik zie **mijn vader** elke week.'

Door dit type zinnen te vergelijken met zinnen waarin geen verwantschapstermen voorkomen, zoals (9), kan getest worden in welke dialecten verbuigingen in de bezittelijk voornaamwoorden voorkomen.

(9) 'De kapster draaide opeens **zijn hoofd** naar links.'

De dialecten waarvan in de vertalingen van de testzinnen een verbuiging in het bezittelijk voornaamwoord zichtbaar is, zullen worden meegenomen in de analyse.

In het tweede deel van de zinnen, de zinnen in (10), heeft de verwantschapsterm de functie van eigennaam, omdat deze zonder lidwoord of bezittelijk voornaamwoord voorkomt (Dahl & Koptjevskaja-Tamm, 2001).

(10) '**Vader / moeder / zoon / dochter** is niet thuis.'

Methode van onderzoek

Door deze zinnen te testen, kan onderzocht worden of verwantschapstermen eigennamen zijn en zich zo gedragen. Daarna zal worden gekeken in welke dialecten uit de data van Scholten (te verschijnen) een verwantschapsterm als eigennaam kan voorkomen. De dialecten waarvan de respondenten deze zinnen goedkeurden en vertaalden, zullen worden meegenomen in de analyse.

Bij het onderzoeken van deze data zal een soortgelijke werkwijze gebruikt worden als Cornips en Jongenburger (2001) beschrijven. Belangrijk bij het analyseren van de data is dat de

oordelen die participanten hebben over of een zin wel of niet voor kan komen per participant sterk kunnen variëren (Cornips & Poletto, 2005). Daarnaast benoemen Cornips en Poletto (2005) dat het taalgebruik van dialectsprekers in experimenten sterk verschilt van het spontane taalgebruik in het dagelijks leven. Deze aspecten kunnen zorgen voor een vertekend beeld in de resultaten. Dit zal meegenomen worden in de conclusie van dit onderzoek.

Onderzoek naar verwantschapstermen en eigennamen in het Rijssens dialect

De data van de vragenlijst van Scholten (te verschijnen) geeft er een eerste indruk van in welke dialecten verwantschapstermen zich gedragen als eigennamen. Om dit uit te diepen en de hypothese te kunnen testen, is echter meer data nodig. Omdat het Rijssens dialect reductie op bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen kent, zal de situatie wat betreft het gedrag en gebruik van eigennamen in het Rijssens dialect onderzocht worden. Zo zal gekeken worden of dit gedrag in het Rijssens overeenkomt met dat van verwantschapstermen en of dit een reden kan zijn voor de reductie op bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen.

Rijssens dialect

In het Rijssens dialect kennen de bezittelijk voornaamwoorden verbuigingen bij niet-*kinship nouns*. Rijssen ligt in Overijssel en heeft 29.000 inwoners. Het dialect dat hier gesproken wordt, is onderdeel van de Nedersaksische taal. Alle lagen van de bevolking spreken het dialect. Door de jaren heen is er een ontwikkeling te zien in het dialect. De oudere generaties zijn in het dialect opgevoed en spreken het meestal nog steeds, maar voor de jongere inwoners geldt dit meestal niet (Schönfeld Wichers, 1959). Hierdoor verwatert het Rijssens dialect. In dit onderzoek zal de situatie rondom bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen in het Rijssens onderzocht worden.

Methode van onderzoek

Dit onderzoek zal vormgegeven worden met behulp van de werkwijze die in Cornips en Jongenburger (2001) beschreven wordt: een enquête met testzinnen en interviews met respondenten. De enquête zal naar het voorbeeld van Scholten (te verschijnen) worden opgesteld. Daarnaast zullen hierbij de algemene aanwijzingen van Cornips en Poletto (2005) voor het interpreteren van antwoorden van de respondenten en de aanwijzingen van Bennis en Barbiere (2007) over het opstellen van een enquête gebruikt worden. De respondenten zullen bevraagd worden over het voorkomen van zinnen met een verwantschapsterm die als eigenaam functioneert in het Rijssens dialect, zoals 'Vader is niet thuis.' en 'Moeder is niet thuis.' Verder zal het gedrag van verwantschapstermen en eigennamen in het Rijssens met elkaar vergeleken worden en zal onderzocht worden of dit gedrag een mogelijke verklaring is voor de reductie op bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen in het Rijssens. Dit alles dient als aanvulling op de data van Scholten (te verschijnen), omdat in dit subonderzoek meer verwantschapstermen onderzocht zullen worden, zoals 'grootvader', 'oom', 'broer', et cetera. Zo kan er een evenwichtigere vergelijking gemaakt worden tussen het gedrag van eigennamen en het gedrag van verwantschapstermen. Daarnaast zullen verschillende eigenschappen van *kinship nouns* uit andere talen, die laten zien dat ze zich gedragen als

proper names, in dit onderzoek getest worden (Dahl & Koptjevskaja-Tamm (2001), zie theoretisch kader en hoofdstuk 5.2.). Het betreft de volgende eigenschappen: het gedrag van verwantschapstermen met of zonder bezittelijk voornaamwoord, het gedrag van mannelijke, vrouwelijke en onzijdige niet-*kinship nouns* in combinatie met een bezittelijk voornaamwoord, het gebruik van verwantschapstermen als vocatief, bezitsrelaties in combinatie met verwantschapstermen en het gebruik van *kin term doublets* in het Rijssens dialect.

4. Analyse van de data van Scholten (te verschijnen)

Verbuigingen in bezittelijk voornaamwoorden bij niet-kinship nouns

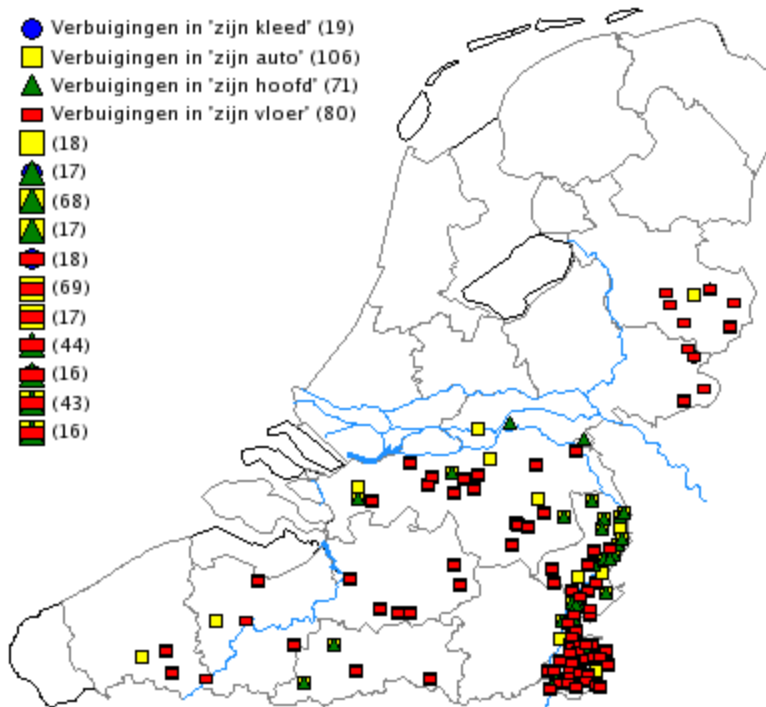
De data van Scholten (te verschijnen) bevat vier testzinnen met niet-kinship nouns.

- (11) 'Marie heeft gisteren **zijn vloer** met olie behandeld.' ('vloer' = mannelijk)
- (12) 'De kapster draaide opeens **zijn hoofd** naar links.' ('hoofd' = onzijdig)
- (13) 'De monteur heeft vanochtend **zijn auto** gerepareerd.' ('auto' = mannelijk)
- (14) 'Margriet aaide net over **zijn kleed**.' ('kleed' = onzijdig)

Deze zinnen zijn onderzocht op verbuigingen van het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' bij deze niet-kinship nouns. In een deel van de onderzochte dialecten treden verbuigingen op het bezittelijk voornaamwoord 'zijn' in combinatie met een niet-kinship noun op. De volgende zinnen uit het Reties dialect zijn daar een voorbeeld van:

- (15) 'Marie heej gisteren **zene vloêr** meej oolie behandeld'. Reties
'Marie heeft gisteren **zijn vloer** met olie behandeld.' Standaardnederlands
- (16) 'De monteur heej deeze mèrgend **zenen ottoo** gecontroleerd'. Reties
'De monteur heeft vanochtend **zijn auto** gerepareerd.' Standaardnederlands

In de onderstaande dialectkaart zijn de dialecten weergegeven waarbij verbuigingen optreden in het bezittelijk voornaamwoord 'zijn' bij de niet-kinship nouns 'auto', 'kleed', 'hoofd' en 'vloer'.

Figuur 4.1. De distributie van de verbuigingen van het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' bij de niet-kinship nouns 'auto', 'kleed', 'hoofd' en 'vloer'.

Uit bovenstaande kaart blijkt dat in de provincies Zeeland, Noord-Brabant, Limburg, Gelderland en Overijssel verbuigingen op het bezittelijk voornaamwoord optreden bij niet-kinship nouns.

Verbuigingen in bezittelijk voornaamwoorden bij de verwantschapstermen

Daarnaast bevat de data van Scholten (te verschijnen) zinnen die een combinatie van een verwantschapsterm en het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' bevatten (voorbeeld 17 t/m 20). De zinnen zijn onderzocht op de verbuigingen van de bezittelijk voornaamwoorden 'mijn' bij deze verwantschapstermen.

(17) 'Ik zie **mijn vader** elke week.'

(18) 'Ik spreek **mijn moeder** elke dag.'

(19) 'Ik help **mijn zoon** vaak met zijn huiswerk.'

(20) 'Ik breng **mijn dochter** elke dag naar school.'

Deze zinnen zijn onderzocht omdat, door specifiek deze zinnen met elkaar te vergelijken, onderzocht kan worden in welke dialecten verbuigingen op het bezittelijk voornaamwoord ‘mijn’ optreden. Dit is gedaan door de zinnen met ‘vader’ en ‘moeder’ met elkaar te vergelijken, om te onderzoeken of bij een mannelijke verwantschapsterm een andere verbuiging op het bezittelijk voornaamwoord optreedt dan bij een vrouwelijke verwantschapsterm. De volgende zinnen uit het Sallands en Roermonds dialect zijn daar een voorbeeld van:

(21) ‘Ik zie mie va elke wekke.’ ‘Ik zie mijn vader elke week.’	Sallands Standaardnederlands
(22) ‘Ik spreke mien moo elke dag.’ ‘Ik spreek mijn moeder elke dag.’	Sallands Standaardnederlands
(23) ‘Ich zeen mien vader iedere waek.’ ‘Ik zie mijn vader elke week.’	Roermonds Standaardnederlands
(24) ‘Ich sjpraek mie mooder iddere daag.’ ‘Ik spreek mijn moeder elke dag.’	Roermonds Standaardnederlands

In bovenstaande zinnen valt op dat het bezittelijk voornaamwoord ‘mijn’ bij de vrouwelijke verwantschapsterm ‘moeder’ een andere verbuiging heeft dan bij de mannelijke verwantschapsterm ‘vader.’

Daarnaast zijn de testzinnen met ‘zoon’ en ‘dochter’ onderzocht om te kijken of hier hetzelfde fenomeen optreedt als bij bovenstaande zinnen. Ook werd gekeken naar verschillen tussen zinnen met ‘vader’ en ‘moeder’ en zinnen met ‘zoon’ en ‘dochter’. De volgende zinnen uit het Sallands en Roermonds dialect zijn daar een voorbeeld van.

(25) ‘Ik helpe mien zoon vaak met zien huuswerk.’ ‘Ik help mijn zoon vaak met zijn huiswerk.’	Sallands (Twente) Standaardnederlands
(26) ‘Ik brenge mien dochter elke dag noa schole.’ ‘Ik breng mijn dochter iedere dag naar school.’	Sallands (Twente) Standaardnederlands
(27) ‘Ich help miene zoon duk mit zien hoeswerk.’ ‘Ik help mijn zoon vaak met zijn huiswerk.’	Roermonds Standaardnederlands
(28) ‘Ich bring mien dochter iddere daag noa sjool.’ ‘Ik breng mijn dochter ieder dag naar school.’	Roermonds Standaardnederlands.

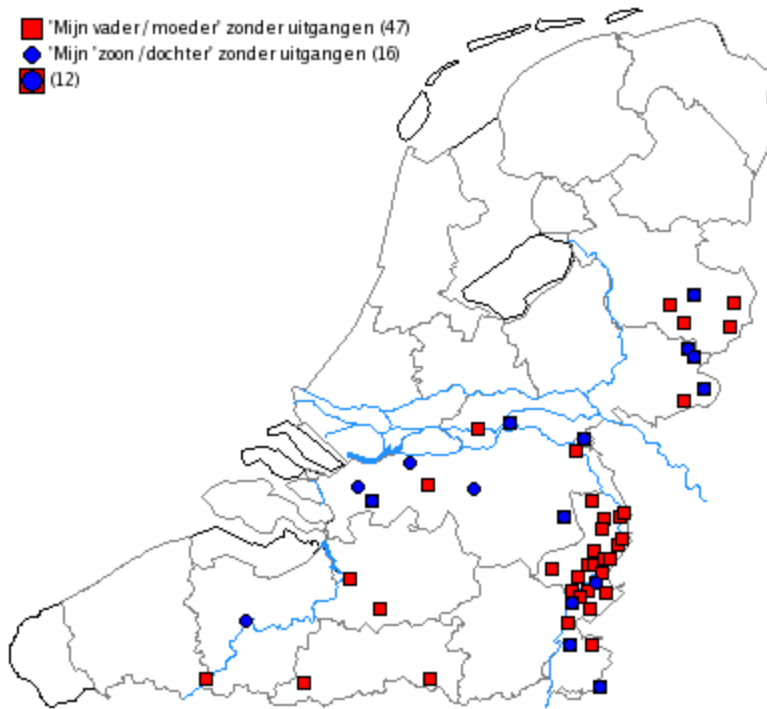
In bovenstaande zinnen is te zien dat het per dialect verschilt of eenzelfde soort verbuigingen optreedt in de bezittelijk voornaamwoorden bij de verwantschapstermen ‘zoon’ en ‘dochter’ als bij ‘vader’ en ‘moeder’. Uit analyse van de data van Scholten (te verschijnen) blijkt dat verbuigingen vaker optreden in zinnen met de verwantschapstermen ‘vader’ en ‘moeder’ dan in

zinnen met 'zoon' en 'dochter'.

Een bijzonder fenomeen is dat in bepaalde dialecten wel verbuigingen op het bezittelijk voornaamwoord bij niet-*kinship nouns* voorkomen, maar niet op het bezittelijk voornaamwoord bij verwantschapstermen. De onderstaande zinnen uit het Eibergs dialect zijn daar een voorbeeld van:

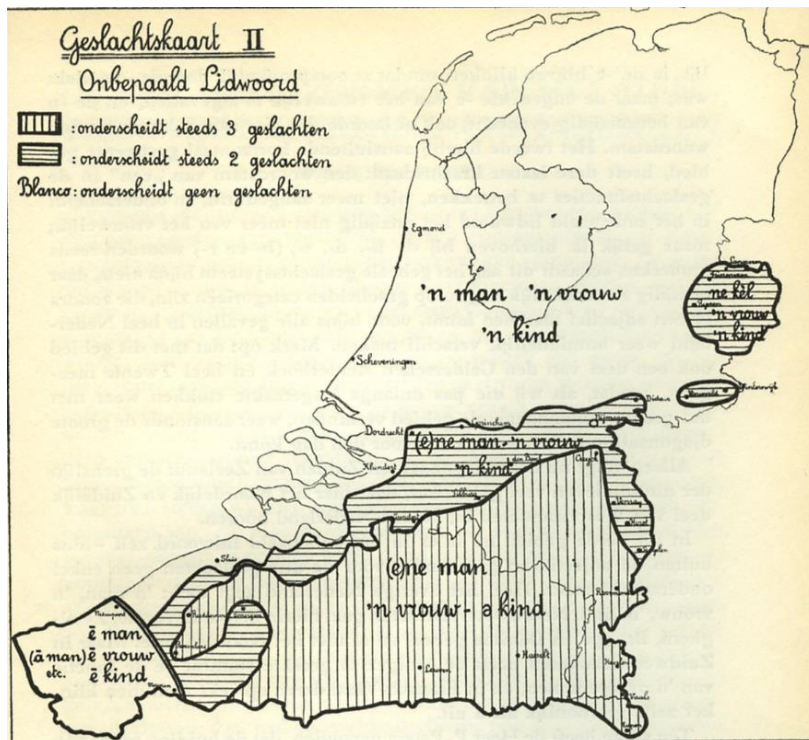
(29) 'Marie hef gistern siene vloer met oeullie behandelt.'	Eibergs
'Marie heeft gisteren zijn vloer met olie behandeld.'	Standaardnederlands
(30) 'Ik see mien vaa iedere wekke.'	Eibergs
'Ik zie mijn vader elke week.'	Standaardnederlands
(31) 'Ik sprek mien moo iedere dag.'	Eibergs
'Ik spreek mijn moeder elke dag.'	Standaardnederlands
(32) 'Ik help miene soeunne vake met sien hoeswark.'	Eibergs
'Ik help mijn zoon vaak met zijn huiswerk.'	Standaardnederlands
(33) 'Ik breng miene dochter alle dage noar skoole.'	Eibergs
'Ik breng mijn dochter ieder dag naar school.'	Standaardnederlands

Om te onderzoeken in welke dialecten dit het geval is, zijn zinnen met verbuigingen bij niet-*kinship nouns* vergeleken met zinnen met verwantschapstermen. De dialecten waarbij de verbuiging op het bezittelijk voornaamwoord bij een verwantschapsterm wegvalt, zijn weergegeven in onderstaande dialectkaart.

Figuur 4.2. De distributie van de dialecten waar bij de verwantschapstermen 'vader', 'moeder', 'zoon' en 'dochter' geen verbuigingen op het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' optreden.

De bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen verschijnen in een gereduceerde vorm in de provincies Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant, Limburg en Zeeland. Deze distributie komt overeen met de resultaten van Postma (2017) en de dialectkaart van Van Ginneken uit 1925 (aangehaald in Postma (2017)), zie figuur 4.2.

Figuur 4.2. Geslachtskaart uit 1925, gemaakt door Jacob van Ginneken.

Figuur 4.2 geeft de isoglosse tussen de drie-geslachten-dialecten in het zuiden en oosten van Nederland en de twee-geslachten-dialecten in het noorden en westen van Nederland weer. In het gebied rondom en onder de grote rivieren onderscheidt men in de dialecten twee geslachten (onzijdig en niet-onzijdig) of drie geslachten (mannelijk, vrouwelijk en onzijdig).

Uit de data van Scholten (te verschijnen) blijkt dat verbuigingen in het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' bij de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder' zowel in de twee-geslachten-regio als in de drie-geslachten-regio voorkomen. In de regio waar men geen geslachten in het definiete lidwoord onderscheidt, komen geen verbuigingen voor.

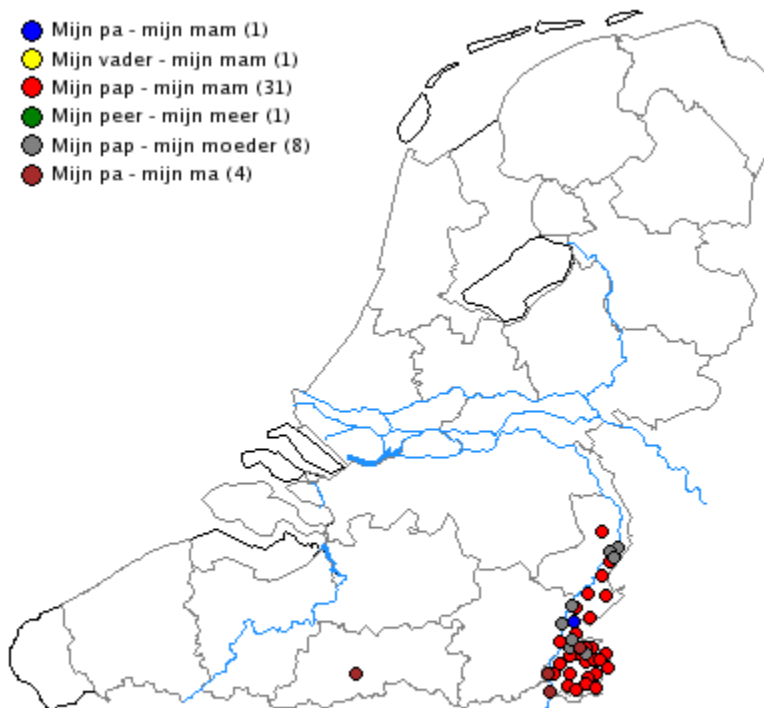
Ook de verbuigingen in het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' bij de verwantschapstermen 'zoon' en 'dochter' komen zowel in de twee-geslachten-regio, als in de drie-geslachten-regio voor, maar niet in de 'geen-geslachten-regio'.

In het noorden van Nederland is men het onderscheid tussen mannelijke en vrouwelijke woorden kwijtgeraakt, wat verklaart dat in deze regio geen verbuigingen van het bezittelijk voornaamwoord bij *kinship nouns* voorkomen. In de oostelijke en zuidelijke dialecten onderscheidt men wel geslachten, met verbuigingen van het bezittelijk voornaamwoord bij verwantschapstermen als gevolg (Postma, 2017). Op basis van deze informatie kan gesteld worden dat het onderscheiden van twee of drie geslachten aanleiding zou kunnen geven tot het weglaten van verbuigingen in het bezittelijk voornaamwoord bij verwantschapstermen in Nederlandse dialecten.

Kin term doublets

Uit de data van Scholten (te verschijnen) blijkt dat er, naast de termen 'vader' en 'moeder', ook andere benamingen in Nederlandse dialecten voorkomen. Dahl en Koptjevskaja-Tamm (2001) beschrijven deze benamingen als *kin term doublets*. In figuur 4.3 is de distributie van de *kin term doublets* 'pa', 'ma', 'pap' en 'mam' in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' in Nederlandse dialecten weergegeven.

De *kin term doublets* 'papa' en 'mama' voelen, ondanks dat ze met een bezittelijk voornaamwoord worden gebruikt, aan als vocatief, wat inhoudt dat ze zich als eigenaam zouden kunnen gedragen. Het feit dat de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder' vervangen worden door deze *kin term doublets* suggereert dat 'vader' en 'moeder' niet als vocatief aanvoelen en zich daarom ook niet als een eigenaam kunnen gedragen. Dit zou bij 'papa' en 'mama' beter kunnen. Deze *kin term doublets* komen hoofdzakelijk voor in de provincie Noord-Brabant, binnen de drie-geslachten-regio (Van Ginneken, 1925)..

Figuur 4.3. De distributie van de kin term doublets bij de constructie 'mijn' + verwantschapstermen 'vader' en 'moeder' in Nederlandse dialecten .

Verwantschapstermen als proper names gebruikt

Vader en moeder

Uit de data van de volgende testzinnen, voorbeeld 34 t/m 37, kan afgeleid worden in welke dialecten het mogelijk is om de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder' als eigennaam te gebruiken.

(34) '**Vader** is niet thuis.'

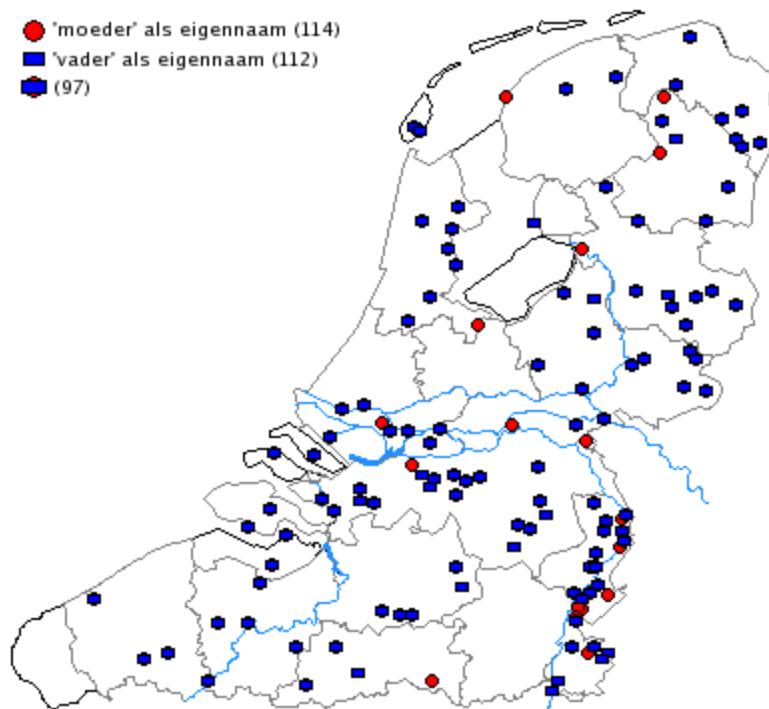
(35) '**Moeder** is niet thuis.'

(36) '**Zoon** is niet thuis.'

(37) '**Dochter** is niet thuis.'

Bovenstaande zinnen worden door sprekers van deze dialecten als welgevormd beschouwd. Hier hebben de verwantschapstermen dus geen bijbehorend bezittelijk voornaamwoord nodig, ze kunnen 'losstaand' voorkomen.

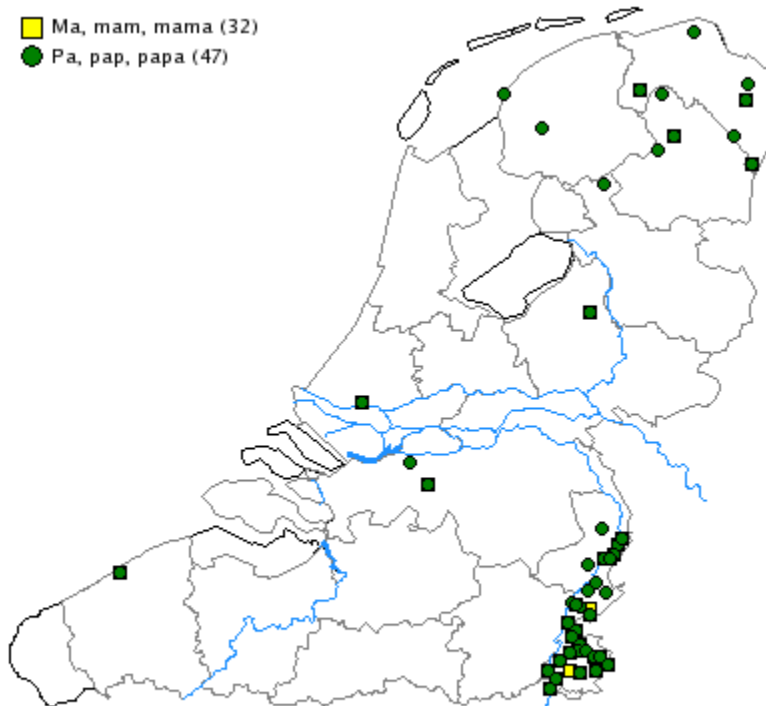
In figuur 4.4 is de distributie van het gebruik van de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder' als eigennaam in Nederlandse dialecten weergegeven. Ook de Friese verwantschapstermen 'heit' en 'mem' voor 'vader' en 'moeder' zijn in deze kaart meegenomen. Hieruit blijkt dat deze verwantschapstermen verspreid over Nederland als eigennaam kunnen worden gebruikt. Dit fenomeen beperkt zich niet alleen tot de geslachten-regio's (Van Ginneken (1925), aangehaald in Postma (2017)), maar reikt ook daarbuiten. Daarnaast is er overlap zichtbaar: in veel dialecten kunnen zowel 'vader' als 'moeder' als eigennaam gebruikt worden.

Figuur 4.4. De distributie van de dialecten waarin de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder' als eigennaam kunnen voorkomen.

Kin doublets als eigennaam gebruikt

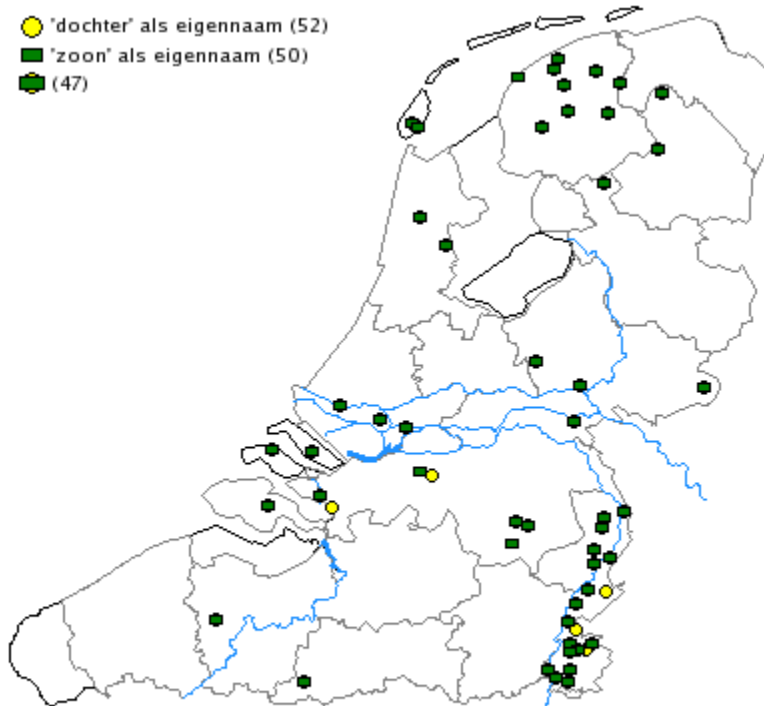
Ook wanneer de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder' als eigennaam worden gebruikt, komen er *kin term doublets* voor. In figuur 4.5 is de distributie van de *kin term doublets* 'ma', 'mam', 'mama', 'pa', 'pap' en 'papa' weergegeven. Deze termen komen voornamelijk in de provincie Limburg voor, maar ook in Groningen, Friesland, Gelderland, Zuid-Holland en Zeeland. Dat in deze dialecten *kin term doublets* gebruikt kunnen worden, betekent niet automatisch dat de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder' niet gebruikt kunnen worden. De mogelijkheid om 'pa', 'pap', 'papa', 'ma', 'mam' en 'mama' als eigennaam te gebruiken, geeft ondersteuning om aan te nemen dat het (mogelijke) gedragen van verwantschapstermen als eigennaam een reden kan zijn voor het weglaten van verbuigingen op bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen. Figuur 4.5 geeft echter wel aan dat deze *kin term doublets* in Friesland, Groningen, Utrecht en Zuid-Holland voor kunnen komen, terwijl het weglaten van verbuigingen bij verwantschapstermen niet in deze provincies voorkomt. Dit kan erop wijzen dat het gedragen van verwantschapstermen als eigennamen geen sluitend antwoord geeft op de vraag waarom bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen soms in een gereduceerde vorm verschijnen.

Figuur 4.5. De distributie van de kin term doublets die afgeleid zijn van 'pa' en 'ma' en als eigennaam gebruikt kunnen worden in Nederlandse dialecten.

Zoon en dochter

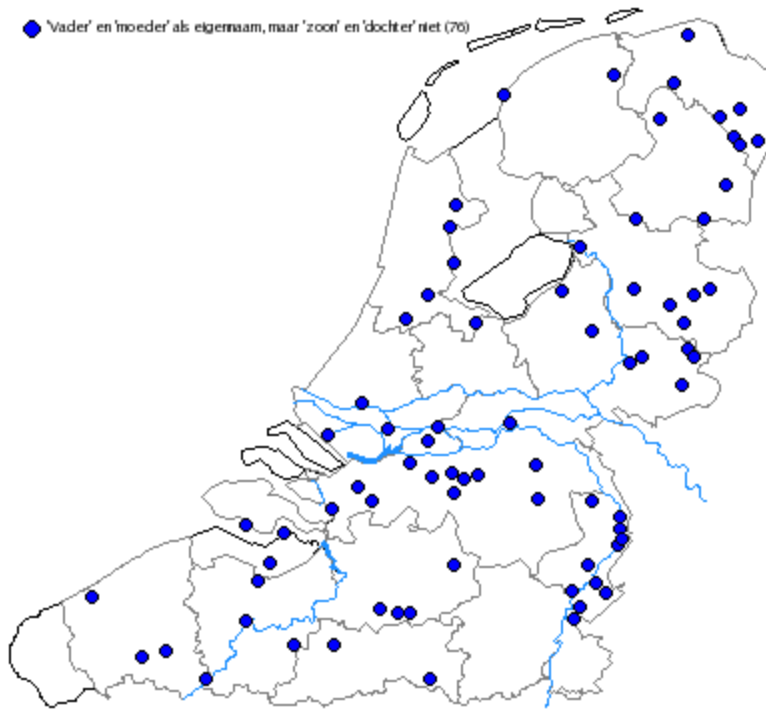
De termen 'zoon' en 'dochter' kunnen eveneens als eigennaam gebruikt worden. De distributie hiervan is weergegeven in figuur 4.6.

Figuur 4.6. De distributie van de dialecten waarin 'zoon' en 'dochter' als eigennaam kunnen voorkomen.

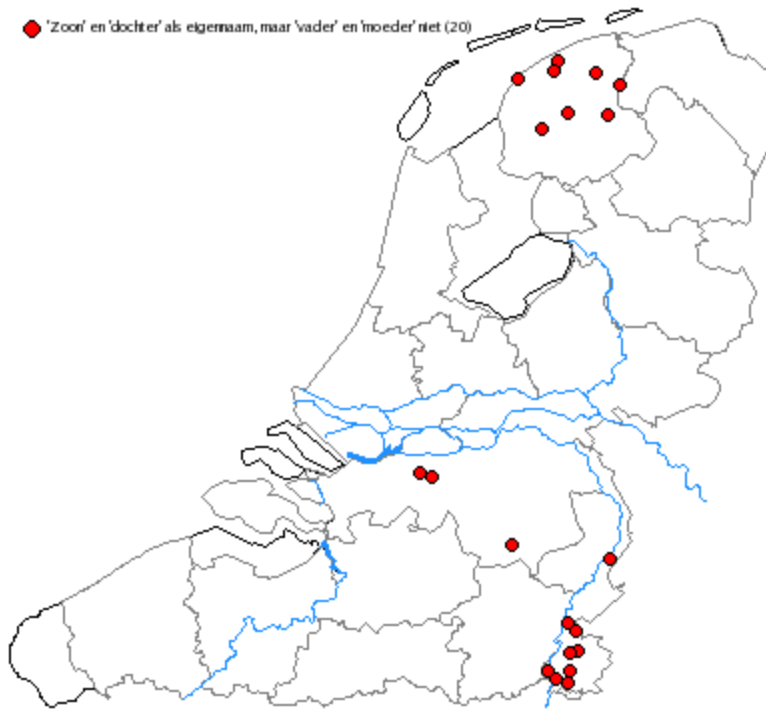
De verwantschapstermen 'zoon' en 'dochter' kunnen voornamelijk in de provincies Friesland, Zuid-Holland en Limburg als eigennaam voorkomen. Ook hier is er veel overlap: er zijn veel dialecten waarin beide termen als eigennaam kunnen voorkomen.

Opvallend is dat de termen 'zoon' en 'dochter' in minder dialecten als eigennaam gebruikt kunnen worden dan de termen 'vader' en 'moeder' (zie figuur 4.7.). Een mogelijke reden hiervoor is het feit dat een spreker maar één vader of moeder heeft, maar meerdere zonen of dochters kan hebben. Wanneer de spreker 'Vader is niet thuis.' zegt, is het logischer dat hij op zijn vader duidt dan op een andere vader. Maar wanneer een spreker 'Zoon is niet thuis.' zegt, is het niet meteen duidelijk welke zoon er bedoeld wordt, omdat een spreker meerdere zonen kan hebben. Verder blijkt uit de data van Scholten (te verschijnen) dat, als in een dialect 'zoon' en 'dochter' als eigennamen kunnen voorkomen, hetzelfde niet automatisch voor 'vader' en 'moeder' geldt. In figuur 4.7 staan de dialecten weergegeven waarin 'vader' en 'moeder' als eigennaam kunnen voorkomen, maar 'zoon' en 'dochter' niet.

Figuur 4.7. De distributie van de dialecten waarin 'vader' en 'moeder' als eigennaam kunnen voorkomen, maar 'zoon' en 'dochter' niet.

Andersom geldt ook dat er dialecten zijn waarin 'zoon' en 'dochter' als eigennaam kunnen voorkomen, maar 'vader' en 'moeder' niet. Deze dialecten zijn weergegeven in figuur 4.8.

Figuur 4.8. De distributie van de dialecten waarin 'zoon' en 'dochter' als eigennaam kunnen voorkomen, maar 'vader' en 'moeder' niet.

De kaarten van figuur 4.7 en figuur 4.8 ondersteunen de theorie van *parental relations* en de gedachten dat *ascending generations* vaker als eigennaam worden gebruikt dan *descending generations* (Dahl & Koptjevskaja-Tamm, 2001). Deze theorie wordt bevestigd door het verschil in distributies in de kaarten van figuur 4.7 en 4.8, waaruit blijkt dat de termen 'vader' en 'moeder' in 76 gevallen als eigennaam voorkomen, terwijl de termen 'zoon' en 'dochter' in 20 gevallen als eigennaam voorkomen.

Naar aanleiding van bovenstaande analyse van de data van Scholten (te verschijnen) kan samenvattend gesteld worden dat:

- Verwantschapstermen eigennamen zijn en in bepaalde dialecten zonder bezittelijk voornaamwoord kunnen voorkomen, wat een reden kan zijn voor reductie op bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen.
- In de regio's waarin men twee of drie geslachten onderscheidt, het voorkomt dat verbuigingen in bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen worden weggelaten.

Na deze generalisaties rondom de gedragingen van verwantschapstermen in Nederlandse dialecten gegeven te hebben, zal in het volgende hoofdstuk de situatie in een specifiek dialect, het Rijssens, worden uitgediept.

5. Onderzoek naar het bezittelijk voornaamwoord en verwantschapstermen in het Rijssens dialect

5. 1 Het bezittelijk voornaamwoord en verwantschapstermen in het Rijssens dialect

De Twentse dialecten, waaronder ook het Rijssens dialect, kennen verschillende uitgangen op bezittelijk voornaamwoorden. Wanink (1948) geeft hier een beschrijving van. De eerste persoon enkelvoud van het bezittelijk voornaamwoord wordt vertaald met 'mien'.

Wanneer de bezittelijk voornaamwoorden bijvoeglijk gebruikt worden, treden er verbuigingen op. Een overzicht daarvan is hieronder weergegeven:

- mannelijk substantief, enkelvoud -- 'mienen'
Bijvoorbeeld: 'Dat is mienen hōod.' ('Dat is mijn hoed.')
- vrouwelijk substantief, enkelvoud -- 'miene'
Bijvoorbeeld: 'Dit is miene bōkse.' ('Dit is mijn broek.')
- onzijdig substantief, enkelvoud -- 'mien'
Bijvoorbeeld: 'Dit is mien vesje.' ('Dit is mijn vestje.')
- meervoud, alle geslachten -- 'miene'
Bijvoorbeeld: 'Dit ziht miene kleere.' ('Dit zijn mijn kleren.')

5.2 Methode van onderzoek

Respondenten

Aan dit onderzoek hebben zes respondenten deelgenomen, die allen afkomstig zijn uit Rijssen. Hieronder waren twee mannen en vier vrouwen. De leeftijd van de jongste respondent is 50 jaar, de oudste respondent is 73 jaar. Er is gekozen voor respondenten van middelbare leeftijd en ouder, omdat deze mensen vaak opgevoed zijn in het Rijssens. Zij kunnen een beter beeld geven van de situatie van het dialect dan jongere generaties die vaak niet in het Rijssens zijn opgevoed. Verder zijn er respondenten met één broer en / of zus en respondenten met meerdere broers en zussen. Deze respondenten zijn speciaal uitgezocht, omdat hun antwoorden een antwoord kunnen verschaffen op de vraag of het hebben van één broer of zus, of het hebben van meerdere broers of zussen, invloed heeft op het gebruik van de verwantschapstermen 'broer' en 'zus' als eigennaam. 'Broer' zou bijvoorbeeld gemakkelijker als eigennaam kunnen worden gebruikt wanneer de spreker maar één broer heeft. Dan hoeft namelijk niet expliciet duidelijk worden gemaakt op welke broer de spreker duidt. Wanneer een spreker meerdere broers heeft, zou het gebruik van 'broer' als eigennaam niet volstaan, omdat dan niet duidelijk is op welke broer de spreker duidt. Bovenstaande gedachtegang is echter hypothetisch. Daarom wordt met behulp van deze specifieke respondenten onderzocht of dit

een plausibele verklaring is voor het gebruik van de verwantschapstermen 'broer' en 'zus' als eigennaam.

Vragenlijst

Bij het opstellen van de vragenlijst die gebruikt is om dit onderzoek uit te voeren, is de vragenlijst van Scholten (te verschijnen) als inspiratiebron gebruikt. Vervolgens zijn, naar aanleiding van de kenmerken van eigennamen die Dahl en Koptjevskaja-Tamm (2001) beschrijven, testzinnen opgesteld. Het resultaat is een schriftelijke vragenlijst. De testzinnen zijn in de volgende categorieën te verdelen:

- Zinnen met de verwantschapstermen 'vader', 'moeder', 'zoon', 'dochter', 'broer', 'grootvader', 'grootmoeder', 'oom' en 'tante', zowel met het bijvoeglijk naamwoord 'mijn' als zonder het bijvoeglijk naamwoord (dus als eigennaam gebruikt). Bijvoorbeeld: 'Vader wast de auto.' versus 'Mijn vader wast de auto.'

Met behulp van deze zinnen kan getest worden of verwantschapstermen als eigennamen kunnen voorkomen in het Rijssens dialect en of dat verschilt per verwantschapsterm. Daarnaast kan gekeken worden of respondenten met één broer of zus andere antwoorden geven dan respondenten met meerdere broers of zussen.

- Zinnen met een mannelijke, vrouwelijke of onzijdige niet-*kinship noun*. Bijvoorbeeld: 'Mijn boek is erg spannend.' Met behulp van deze zinnen kan getest worden of er verbuigingen zijn in het bezittelijk voornaamwoord en of deze eventuele verbuigingen afwijken van de verbuigingen bij verwantschapstermen.

- Zinnen waarin de verwantschapsterm als vocatief wordt gebruikt, bijvoorbeeld: 'Vader, waar ben je?'

Met behulp van deze zinnen kan getest worden of deze zinnen kunnen voorkomen in het Rijssens dialect en of er verschil is in het gebruik van een bezittelijk voornaamwoord in zinnen met een vocatief-constructie en zinnen zonder deze constructie.

- Zinnen met een bezitsrelatie: zinnen met een voorwerp dat van een familielid van de spreker is. Dahl en Koptjevskaja-Tamm (2001) spreken hier van *possessors*. Bijvoorbeeld: 'Moeders boek viel op de grond.' Met behulp van deze zinnen kan getest worden of verwantschapstermen in zinnen met een bezitsrelatie als eigennaam kunnen voorkomen in het Rijssens dialect.

- Zinnen met *kin term doublets* die de termen 'vader', 'moeder', 'grootvader' en 'grootmoeder' vervangen. Deze termen worden in de testzinnen zowel met als zonder bijvoeglijk naamwoord gebruikt. Bijvoorbeeld: 'Mijn papa is erg druk.'

Met behulp van deze zinnen kan getest worden of deze *kin term doublets* in het dialect voorkomen en of deze termen zonder bezittelijk voornaamwoord kunnen voorkomen.

Daarnaast zijn er testzinnen opgesteld met de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder', al dan niet met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn', of met een eigennaam. In deze zinnen staan de verwantschapstermen in een Rooms-Katholieke context. Bijvoorbeeld:

'Vader sluit de kerkdeuren.'

'Vader Markus sluit de kerkdeuren.'

'Mijn vader sluit de kerkdeuren.'

Met behulp van deze zinnen kan getest worden of deze verwantschapstermen in een zin met een Rooms-Katholieke context als eigennamen kunnen voorkomen. Ook kunnen hiermee de

verbuigingen van de bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen in zinnen met een religieuze context vergeleken worden met zinnen zonder religieuze context. Een overzicht van de testzinnen en de gehele respondentversie van de enquête zijn bijgevoegd in bijlage 4 en bijlage 5.

Methode

Ik heb de respondenten thuis bezocht om de schriftelijke vragenlijst door hen te laten invullen. Zo kon ik monitoren of zij de taak begrepen en of er zich moeilijkheden voordeden. Ook konden de respondenten mij om verduidelijking vragen en had ik de mogelijkheid om door te vragen over de antwoorden die zij gaven.

Bij de vragenlijst ontvingen de respondenten een brief waarin uitgelegd werd wat de bedoeling was (zie bijlage 3). Het invullen van de vragenlijst duurde 15 tot 30 minuten.

5.3 Resultaten

Hieronder zullen de resultaten per categorie testzinnen besproken worden.

Verwantschapstermen als eigennaam gebruikt

Naar aanleiding van de antwoorden van de respondenten kan gesteld worden dat in de meeste gevallen verwantschapstermen niet zonder een bezittelijk voornaamwoord kunnen voorkomen in het Rijssens dialect. Opvallend is dat de verwantschapstermen vrijwel altijd samengaan met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn', wat zichtbaar wordt in de volgende voorbeeldzin:

(38) A. Testzin in het Standaardnederlands:

'Vader wast de auto.'

B. Vertaling in het Rijssens:

'**Mih** vaa wast 'n auto.'

Er zijn echter uitzonderingen: de termen 'grootvader', 'grootmoeder' en 'tante' kunnen volgens twee respondenten zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen:

(39) A. Testzin in het Standaardnederlands:

'Grootmoeder' haakt een spreij.'

B. Vertaling in het Rijssens:

'**Grotmoo** haakt 'ne spreij.'

(40) A. Testzin in het Nederlands:

'Tante zet een kan koffie.'

B. Vertaling in het Rijssens:

'**Tante** zet 'ne kanne koffie.'

Zowel respondenten met één broer of zus als respondenten met meerdere broers of zussen gaven aan dat de termen 'broer' en 'zus' niet zonder bezittelijk voornaamwoord kunnen voorkomen. Hieruit wordt duidelijk dat verwantschapstermen in het Rijssens dialect in principe niet als eigennaam voor kunnen komen.

Verbuigingen in het bezittelijk voornaamwoord bij verwantschapstermen

De schrijfwijze van het bezittelijk voornaamwoord bij verwantschapstermen verschilt per respondent. Zo heeft de ene respondent het over 'mih va' en 'min' dochter', een ander over 'mie va' en 'mien zönne' en een derde past geen vervoegingen toe en heeft het over 'mien va', 'mien moo' en 'mien zönne.' Een compleet overzicht van deze schrijfwijzen en vervoegingen is weergegeven in bijlage 6.

Twee van de zes respondenten vervoegen het bezittelijk voornaamwoord niet. Hier is dus sprake van het fenomeen dat in dit onderzoek centraal staat: de bezittelijk voornaamwoorden die verwantschapstermen introduceren verschijnen zonder verbuigingen, in een gereduceerde vorm. Deze twee respondenten gebruiken consequent 'mie' of 'mien' als vertaling voor het

bezittelijk voornaamwoord 'mijn'. De vertalingen van de overige respondenten lopen uiteen, wat zichtbaar wordt in de tabel van figuur 6.1.

Testwoorden	Vertalingen
Mijn vader	Mih va Mie va
Mijn moeder	Mih moo Mie moo
Mijn zoon	Min zönne Minne zönne
Mijn dochter	Min dochter Minne dochter Mie dochter
Mijn broer	Mih breur Mie breur
Mijn zus	Mih zuster Mie zuster
Mijn oom	Min eum Mih eum Mien eum
Mijn tante	Mih tante Mie tante
Mijn grootvader	Mih grotva Mie grotva
Mijn grootmoeder	Mih grotmoo Mie grotmoo

Tabel 6.1. Schrijfwijzen van het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' in het Rijssens dialect

Deze verbuigingen van de bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen zijn vergeleken met de verbuigingen in testzinnen met niet-*kinship nouns*.

Hier hebben dezelfde twee respondenten aangegeven dat er geen verbuigingen optreden. Eén respondent vertaalt de bezittelijk voornaamwoorden constant met 'mien', ongeacht het geslacht van het zelfstandig naamwoord dat erop volgt. De andere respondent geeft aan dat het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' vervangen wordt door 'de', 'het' of 'onze.' Een voorbeeld hiervan is:

- (41) A. Testzin in het Nederlands:
'Mijn hond rent achter de bal aan.'

B. Vertaling in het Rijssens:

‘**N** hoond löp achter ‘n bal ah.’

‘**De** hond loopt achter de bal aan.’

Het bezittelijk voornaamwoord ‘mijn’ wordt in de bovenstaande zin vervangen door het definiete lidwoord ‘de’. Hierbij gaat de spreker er waarschijnlijk van uit dat, wanneer hij het over ‘de hond’ heeft, de luisteraar weet dat hij het bijvoorbeeld over zijn eigen hond heeft.

Bij de testzinnen met niet-*kinship nouns* zijn er twee respondenten die het bezittelijk voornaamwoord niet vervoegen. Bij de testzinnen met verwantschapstermen zijn het opnieuw twee respondenten die het bezittelijk voornaamwoord niet vervoegen.

Naar aanleiding van de resultaten op basis van deze zes respondenten, kan gesteld worden dat de gereduceerde vorm van bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen hier niet optreedt in de letterlijke zin des woords. De verbuigingen worden zowel bij niet-*kinship nouns* als bij *kinship nouns* weggelaten.

De andere twee voorbeelden van de testzinnen met niet-*kinship nouns* zijn bijgevoegd in bijlage zes. De overige vier respondenten laten een constant beeld zien van verbuigingen van de bezittelijk voornaamwoorden bij een mannelijk, vrouwelijk of onzijdig zelfstandig naamwoord.

Bijvoorbeeld:

(42) A. Testzin in het Nederlands:

‘Mijn hond rent achter de bal aan.’

(hond = mannelijk)

B. Vertaling in het Rijssens:

‘**Min** hoond löp achter ‘n bal ah.’

(43) A. Testzin in het Nederlands:

‘Mijn boek is erg spannend.’

(boek = onzijdig)

B. Vertaling in het Rijssens:

‘**Mih** book is heel spannend.’

(44) A. Testzin in het Nederlands:

‘Mijn familie is erg groot’

(familie = vrouwelijk)

B. Vertaling in het Rijssens:

‘**Minne** familie is heel groot.’

Op basis van bovenstaande zinnen kan gezegd worden dat het onderzochte fenomeen van het weglaten van verbuigingen in bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen in beperkte mate voorkomt in het Rijssens dialect, omdat er ook sprekers zijn die de bezittelijk voornaamwoorden wel vervoegen.

Verwantschapstermen als vocatief gebruikt

Welke verwantschapstermen in het Rijssens dialect als vocatief, en dus als eigennaam, kunnen worden gebruikt, verschilt per spreker, zie bijlage 6. Vier van de zes respondenten geven aan dat de verwantschapstermen 'broer' en 'zus' niet als eigennaam in de vocatief kunnen voorkomen. Deze termen zouden vervangen moeten worden door een eigennaam.

Bijvoorbeeld:

(45) A. Testzin in het Nederlands:

'Broer, kom je eten?

B. Vertaling in het Rijssens:

X

Suggestie: '**Jan**, kom ie eat'n?.'

Twee van de zes respondenten geven aan dat de verwantschapstermen 'oom' en 'tante' niet in de vocatief kunnen voorkomen. Deze zouden met een eigennaam gebruikt moeten worden.

Bijvoorbeeld:

(46) A. Testzin in het Nederlands:

'Oom, de buurman is ziek.

B. Vertaling in het Rijssens:

X

Suggestie: '**Eum(e) Gait-Heendrik**, 'n buurmah is zéék.'

De bovenstaande resultaten geven aan dat niet alle verwantschapstermen in het Rijssens dialect in de vocatief voor kunnen komen.

Bezitsrelaties in combinatie met verwantschapstermen

Wanneer verwantschapstermen in combinatie met bezitsrelaties in het Rijssens dialect worden gebruikt, gebeurt er iets opvallends: Het bijvoeglijk naamwoord 'mijn' komt voor de verwantschapsterm te staan en de meervouds-s wordt vervangen door de vertaling voor het bezittelijk voornaamwoord 'zijn'. Bijvoorbeeld:

(47) A. Testzin in het Nederlands:

'Moeders boek viel op de grond.'

B. Vertaling in het Rijssens:

'**Mih** moo **zih** book vól op de grond.'

En:

(48) A. Testzin in het Nederlands:

'Ooms fluiten hard.'

B. Vertaling in het Rijssens:

'**Mih** eum **zinne** vögels fluit hard.'

Dit kan voorkomen bij alle bevroegde verwantschapstermen, maar de termen 'grootvader' en

'grootmoeder' kunnen ook zonder het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' voorkomen. Bijvoorbeeld:

- (49) A. Testzin in het Nederlands:
'Grootmoeders haar is grijs.'
B. Vertaling in het Rijssens:
'**(Mih)** grotmoo **zih** hoar is gries.'

Hieruit blijkt dat alleen de verwantschapstermen 'grootvader' en 'grootmoeder' in bezitsrelaties als eigennaam kunnen voorkomen.

Kin term doublets in het Rijssens dialect

Het verschilt per respondent of en hoe *kin term doublets* gebruikt worden. Uit de vertalingen van vier van de zes respondenten blijkt dat de verwantschapstermen 'grootmoeder' en 'grootvader' door 'opa' en 'oma' vervangen kunnen worden en zowel met als zonder het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' voorkomen. Bijvoorbeeld:

- (50) A. Testzin in het Nederlands:
'Oma woont in een flat.'
B. Vertaling in het Rijssens:
'**Oma** woont in 'ne flat.'

- (51) A. Testzin in het Nederlands:
'Opa houdt van lezen.'
B. Vertaling in het Rijssens:
'**Mih opa** hooit vah leaz'n.'

De *kin term doublets* 'papa' en 'mama' kunnen niet als vervanging voor 'vader' en 'moeder' voorkomen in het Rijssens dialect. 'Vader' en 'moeder' worden met 'vaa' en 'moo' vertaald en komen altijd in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' voor. Deze verwantschapstermen kunnen daarom niet als eigennaam voorkomen. Bijvoorbeeld:

- (52) A. Testzin in het Nederlands:
'Papa is erg druk.'
B. Vertaling in het Rijssens:
'**Mie vaa** is heel drök'.

Kin term doublets komen niet vaak in het Rijssens voor en ze worden niet altijd zonder bezittelijk voornaamwoord gebruikt. Alleen de *kin term doublets* 'opa' en 'oma' kunnen als eigennaam voorkomen. Zie bijlage 6.

Verwantschapstermen in zinnen met een Rooms-Katholieke context

De Rooms-Katholieke respondenten gaven andere vertalingen van de zinnen met een Rooms-Katholieke context dan de niet-Rooms-Katholieke respondenten.

Niet-Rooms-Katholieke respondentent

De niet-Rooms-Katholieke respondentent vatten de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder' in een Rooms-Katholieke context op als hun biologische vader of moeder. Daarom vertaalden zij ze met 'vaa' en 'moo'. Deze termen kunnen alleen in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' voorkomen, en niet als eigennaam. Bijvoorbeeld:

- (53) A. Testzin in het Nederlands:
'Mijn moeder zingt het Ave Maria.'
B. Vertaling in het Rijssens:
'**Mih moo** zink 't Ave Maria.'

- (54). A. Testzin in het Nederlands:
'Moeder zingt het Ave Maria.'
B. Vertaling in het Rijssens:
X

Wanneer de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder' in combinatie met een eigennaam in een Rooms-Katholieke context voorkomen, wordt de verwantschapsterm in het Standaardnederlands in de dialectzin gebruikt. Bijvoorbeeld:

- (55) A. Testzin in het Nederlands:
'Vader Markus slaat een kruis.'
B. Vertaling in het Nederlands:
'**Vader Markus** slöt 'n kruus.'

Hier blijkt opnieuw dat de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder' in het Rijssens dialect niet als eigennaam kunnen voorkomen.

Rooms-Katholieke respondentent

De niet-Rooms-Katholieke respondentent vatten de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder', soms met hulp, op als de betiteling voor een geestelijke of een ambtsdrager. Daarom lieten zij de Standaardnederlandse termen 'vader' en 'moeder' in de dialectzin staan. Deze zinnen geven daarom geen informatie over de situatie rondom verwantschapstermen en bezittelijk voornaamwoorden in het Rijssens dialect en worden niet meegenomen in dit onderzoek.

Uit deze resultaten kunnen de volgende generalisaties geformuleerd worden:

- Het verschilt in het Rijssens dialect per spreker of de verbuigingen bij bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen weggelaten worden of niet.
- Het meerendeel van de onderzochte verwantschapstermen in het Rijssens dialect kan niet als eigennaam voorkomen, behalve de termen 'grootvader', 'grootmoeder' en 'tante'.
- De termen 'broer', 'zus', 'oom' en 'tante' kunnen in het Rijssens dialect niet in de vocatief en in die zin dus niet als eigennaam voorkomen.

- In bezitsconstructies in het Rijssens dialect kunnen de meeste verwantschapstermen niet zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. De termen 'grootvader' en 'grootmoeder' zijn uitzonderingen hierop.- Alleen de termen 'opa' en 'oma' worden in het Rijssens dialect als *kin term doublets* gebruikt als vervanging voor 'grootvader' en 'grootmoeder' en kunnen ook als eigennaam voorkomen.
- Uit de testzinnen met een Rooms-Katholieke context blijkt dat de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder' in het Rijssens niet als eigennaam kunnen voorkomen.

Conclusie

Aan de hand van bovenstaande generalisaties kan gesteld worden dat bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen in beperkte mate in een gereduceerde vorm voorkomen in het Rijssens dialect. Daarnaast kunnen de meeste verwantschapstermen niet als eigennaam voorkomen.

6. Discussie

Dit onderzoek is bedoeld om bij te dragen aan een (beter) inzicht in de situatie rondom bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen in Nederlandse dialecten. Er kunnen echter enkele kanttekeningen bij dit onderzoek worden geplaatst.

Ten eerste is het aantal respondenten van het onderzoek naar het Rijssens dialect klein. Een groter aantal respondenten zou een evenwichtiger beeld van de Rijssense situatie geven. De respondenten gaven soms namelijk uiteenlopende antwoorden waardoor de achterliggende onderzoeksvraag niet duidelijk beantwoord werd. In een onderzoek met meer respondenten zou kunnen gekeken worden of dit toevalstreffers betreft, of dat de verdeeldheid onder de dialectsprekers werkelijk zo groot is.

Daarnaast zou het interessant zijn om bij vervolgonderzoek jongere respondenten te vragen, om te onderzoeken of er verschillen zijn tussen oudere en jongere sprekers van het dialect. Hiermee zou gekeken kunnen worden of er bij jongere sprekers vaker reductie op bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen voorkomt en of de evolutie van het dialect door de tijd heen hiervoor een verklaring kan zijn.

Tevens zou in vervolgonderzoek meer gefocust kunnen worden op verschillen in het dialect tussen sprekers uit het zuiden van Rijssen en andere sprekers, omdat uit de resultaten bleek dat bij sprekers uit het zuiden van Rijssen reductie op de bezittelijk voornaamwoorden optrad en bij sprekers uit andere delen van Rijssen niet. Dit betrof echter maar twee van de zes respondenten. In vervolgonderzoek zou onderzocht kunnen worden of deze reductie bij alle dialectsprekers uit het zuiden van Rijssen optreedt. Verder zou onderzocht kunnen worden of deze verwantschapstermen vaker of minder vaak als eigennaam gebruiken dan de overige sprekers. Aan de hand hiervan zou uitgebreider gekeken kunnen worden of deze factor een mogelijke verklaring is voor de reductie op bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen in het Rijssens dialect.

7. Conclusie

De conclusie van dit onderzoek leidt terug naar de hoofdvraag: ***Waarom verschijnen bezittelijk voornaamwoorden die verwantschapstermen introduceren in een gereduceerde vorm in Nederlandse dialecten?***

Er is geprobeerd deze vraag te beantwoorden door te kijken of verwantschapstermen eigennamen zijn. Daarbij is ingezoomd op het Rijssens dialect.

Figuur 4.4 laat zien dat de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder' door heel Nederland als eigenaam kunnen voorkomen. Dit houdt in dat deze verwantschapstermen zonder een definitief lidwoord of andere *determiners* voor kunnen komen, wat reductie op bezittelijk voornaamwoorden als gevolg kan hebben. Figuur 4.6 geeft echter aan dat 'zoon' en 'dochter' in veel minder dialecten als eigenaam voorkomen. Dit kan verklaard worden door de theorie van *parental relations* (Dahl & Koptjevskaja-Tamm, 2001), die stelt dat de verwantschapstermen 'vader' en 'moeder' vaker als eigenaam voorkomen dan andere verwantschapstermen. Dit komt omdat *ascending generations* – ouders, grootouders en verder – vaker als eigennamen voorkomen dan *descending generations* – broers en zussen, ooms en tantes, et cetera – (Dahl & Koptjevskaja-Tamm, 2001). Niet alle verwantschapstermen fungeren dus als eigenaam.

Uit het onderzoek naar het Rijssens dialect komt naar voren dat er geen duidelijk antwoord is te geven op de onderzoeksvraag. De resultaten geven geen eenduidig beeld over de situatie van verbuigingen van bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen in het Rijssens dialect. Het bleek dat verwantschapstermen meestal niet als eigenaam in het Rijssens kunnen voorkomen. Dit resultaat ontkrachtigt de hypothese '*Verwantschapstermen in dialecten zijn proper names. Ze functioneren hetzelfde als eigennamen, wat inhoudt dat ze zonder definitief lidwoord of andere determiners voorkomen.*'

Het bezittelijk voornaamwoord heeft in de meeste gevallen namelijk wél een uitgang. Het onderzochte fenomeen, de reductie op bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen, kwam bij twee respondenten voor. Opvallend is dat deze respondenten in het zuidoostelijke gedeelte van Rijssen wonen, richting het buurdorp Enter. Het dialect aan deze kant van Rijssen verschilt van het dialect dat gesproken wordt aan de andere kant van Rijssen.

Uit de resultaten blijken echter wel uitzonderingen waarin de verwantschapstermen wel als eigenaam fungeren:

- De termen 'vader', 'moeder', 'grootvader' en 'grootmoeder' kunnen als vocatief voorkomen en hebben dan de functie van een eigenaam.
- De verwantschapstermen 'grootvader' en 'grootmoeder' en de *kin term doublets* 'opa' en 'oma' kunnen als eigenaam voorkomen.

Uit bovenstaande resultaten blijkt dat bepaalde verwantschapstermen als eigenaam kunnen fungeren, maar dat dat in het Rijssens niet altijd het geval is. De verkregen resultaten geven onvoldoende aanleiding om te bevestigen dat verwantschapstermen eigennamen zijn. Daaruit volgt dat dit geen verklaring is voor de reductie op bezittelijk voornaamwoorden bij verwantschapstermen in Nederlandse dialecten.

8. Literatuurlijst

- Ackema, P., Elenbaas, N., Janse, E., Mulders, M., Rutten, J., Visch, E. (2017). *Lexicon of Linguistics*. Utrecht institute of Linguistics OTS, Utrecht University, Utrecht University - Dutch department, Utrecht University Library.
- Barbiers, S. et al (2006). *Dynamische Syntactische Atlas van de Nederlandse Dialecten (DynaSAND)*. Amsterdam, Meertens Instituut. URL: <http://www.meertens.knaw.nl/sand/>.
- Barbiers, S., & Bennis, H. (2007). *The syntactic atlas of the Dutch dialects*. Nordlyd, 34(1).
- Cornips, L., & Jongenburger, W. (2001). *Elicitation techniques*. *Linguistics in the Netherlands*, 53(63), 0929-7332.
- Cornips, L., & Poletto, C. (2005). *On standardising syntactic elicitation techniques (part 1)*. *Lingua*, 115(7), 939-957.
- Dahl, O., & Koptjevskaja-Tamm, M. (2001). *Kinship in grammar*. *Typological studies in language*, 47, 201-226.
- Delsing, L. O., & Egerland, V. (2002). *Kinship nouns in possessive constructions in Italian and Scandinavian*. *STUF-Language Typology and Universals*, 55(2), 103-120.
- Goeman, A.C. et al (2005). *Morfologische Atlas van de Nederlandse Dialecten (MAND)*. Amsterdam, Meertens Instituut. URL: <http://www.meertens.knaw.nl/mand/database/>.
- Longobardi, G. (1994). *Reference and proper names: A theory of N-movement in syntax and logical form*. *Linguistic inquiry*, 609-665.
- Matshansky, O. (2006). *Why Rose is the Rose: On the use of definite articles in proper names*. *Empirical issues in syntax and semantics*, 6, 285-307.
- Postma, G. (2016). *Possessor truncation in kinship terms in Dutch dialects*. Meertens Institute Amsterdam.
- Schönfeld Wichters, K.D. (1959). *Woordenboek Rijssens dialect*. Stichting Oudheidkamer Riessen.
- Wanink, G. H. (1948). *Twents-Achterhoeks woordenboek benevens grammatica*. W.J. Thieme & Cie.

9. Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht van de relevante testzinnen uit Scholten (te verschijnen)

Zinnen om verschillen verbuigingen in bezittelijk voornaamwoorden te testen

- Ik zie mijn vader elke week.
- Ik spreek mijn moeder elke dag.
- Ik help mijn zoon vaak met zijn huiswerk.
- Ik breng mijn dochter elke dag naar school.

Zinnen waarmee getest wordt of verwantschapstermen de functie van eigennaam hebben

- Vader is niet thuis.
- Zoon is niet thuis.
- Moeder is niet thuis.
- Dochter is niet thuis.

Bijlage 2: Overzicht van de testzinnen voor het onderzoek naar het Rijssens dialect

Vader, moeder, zoon, dochter, broer, zus.

1. Vader wast de auto.
2. Mijn vader wast de auto.
3. Moeder kookt spaghetti.
4. Mijn moeder kookt spaghetti.
5. Zoon maakt zijn huiswerk.
6. Mijn zoon maakt zijn huiswerk.
7. Dochter speelt dwarsfluit.
8. Mijn dochter speelt dwarsfluit.
9. Zus bakt een taart. (Zij is mijn enige zus).
10. Mijn zus bakt een taart. (Ik heb meer zussen).
11. Zus breit een sok. (Ik heb meer zussen).
12. Mijn zus breit een sok. (Zij is mijn enige zus).
11. Broer kijkt een film. (Hij is mijn enige broer).
12. Mijn broer kijkt een film. (Ik heb meer broers).
13. Broer laat de hond uit. (Ik heb meer broers).
14. Mijn broer laat de hond uit. (Hij is mijn enige broer).

Rooms

15. Vader sluit de kerkdeuren.
16. Vader Markus sluit de kerkdeuren.
17. Mijn vader sluit de kerkdeuren.
17. Moeder zingt een psalm.
18. Moeder Agnes zingt een psalm.
19. Mijn moeder zingt een psalm.

Grootvader - grootmoeder

20. Grootvader rookt een pijp.
21. Mijn grootvader rookt een pijp.
22. Grootmoeder haakt een spreij.
23. Mijn grootmoeder haakt een spreij.

Oom - tante

24. Oom is vrachtwagenchauffeur.
25. Mijn oom is vrachtwagenchauffeur.
26. Tante zet een kan koffie.
27. Mijn tante zet een kan koffie.

Niet-kinship-nouns

28. Mijn boek is erg spannend. - onzijdig
29. Mijn hond rent achter de bal aan. - mannelijk
30. Mijn familie is erg groot - vrouwelijk

Vocatief

31. Vader, waar ben je?
32. Moeder, ben je thuis?
33. Grootvader, gaat het goed?
34. Grootmoeder, ben je moe?
35. Broer, kom je eten?
36. Zus, ik heb leuk nieuws.
37. Oom, de buurman is ziek.
38. Tante, kom je koffiedrinken?

Possessors

39. Dat is vaders auto.
40. Moeders boek viel op de grond.
41. Grootvaders handen trillen.
42. Grootmoeders haar is grijs.
43. Ooms vogels fluiten hard.
44. Tantes vensterbank is stoffig.

Kin term doublets

45. Papa is naar het werk.
45. Mijn papa is erg druk.
46. Mama kookt nasi.
47. Mijn mama is erg vriendelijk.
48. Opa houdt van lezen.
49. Mijn opa is een oude man.
50. Oma woont in een flat.

51. Mijn oma kreeg een bos bloemen.

Bijlage 3: Respondentversie van de enquête voor het onderzoek naar het Rijssens dialect

Dag meneer / mevrouw,

Hartelijk dank voor uw deelname aan dit onderzoek voor mijn eindwerkstuk over het Rijssens dialect!

De volgende vragenlijst bestaat uit ongeveer 50 zinnen. Ik wil u vragen of u bij iedere zin aan wilt geven of deze voor kan komen in het Rijssens, **(of u die in het Rijssens zou kunnen zeggen)** of dat het een vreemde of kromme zin is en deze niet in het Rijssens voor kan komen.

Wanneer de zin in het Rijssens voor kan komen, vult u op het bovenste lijntje 'Ja' in. Daarnaast wil ik u daarnaast vragen om van de goede zinnen de Rijssense vertaling op het lange lijntje onder de zin te noteren.

Wanneer de zin niet in het Rijssens gezegd kan worden, kunt u 'nee' of een kruisje invullen op het bovenste lijntje en is een vertaling niet nodig.

Heeft u vragen? Stel ze gerust!

Hartelijke groeten,
Henriëke Koster
Student Nederlandse taal en cultuur
Universiteit Utrecht

Vragenlijst onderzoek Rijssens dialect

Naam: _____

Geboortedatum: _____

Algemeen

Hoeveel broers en zussen heeft u?

_____ broers

_____ zussen

Hoe lang woont u in Rijssen?

_____ jaar

Vragenlijst

1. Vader wast de auto.

2. Mijn broer kijkt een film.

3. Mijn hond rent achter de bal aan.

4. Moeder, ben je thuis?

5. Zus bakt een taart.

6. Mijn zoon maakt zijn huiswerk.

7. Oom is vrachtwagenchauffeur.

8. Tante, kom je koffiedrinken?

9. Moeders boek viel op de grond.

10. Grootmoeders haar is grijs.

11. Vader Markus slaat een kruis.

12. Mijn vader wast de auto.

13. Tante zet een kan koffie.

14. Broer, kom je eten?

15. Ooms vogels fluiten hard.

16. Mijn boek is erg spannend.

17. Grootvaders handen trillen.

18. Mijn mama is erg vriendelijk.

19. Oma woont in een flat.

20. Moeder Agnes zingt het Ave Maria.

21. Mijn grootvader rookt een pijp.

22. Vader, waar ben je?

23. Tantes vensterbank is stoffig.

24. Mijn papa is erg druk.

25. Opa houdt van lezen.

26. Oom, de buurman is ziek.

27. Mijn oom is vrachtwagenchauffeur.

28. Vader slaat een kruis.

29. Mijn moeder kookt spaghetti.

30. Mijn tante zet een kan koffie.

31. Grootvader rookt een pijp.

32. Mijn dochter speelt dwarsfluit.

33. Broer kijkt een film.

34. Mijn moeder zingt het Ave Maria.

35. Grootmoeder haakt een spreij.

36. Mama kookt nasi.

37. Mijn zus bakt een taart.

38. Zoon maakt zijn huiswerk.

39. Mijn familie is erg groot.

40. Grootmoeder, ben je moe?

41. Dat is vaders auto.

42. Mijn papa is erg druk.

43. Mijn oma kreeg een bos bloemen.

44. Zus, ik heb leuk nieuws.

45. Mijn grootmoeder haakt een spreij. _____

46. Moeder zingt het Ave Maria. _____

47. Dochter speelt dwarsfluit. _____

48. Grootvader, gaat het goed? _____

49. Papa is naar het werk. _____

50. Mijn vader slaat een kruis. _____

51. Moeder kookt spaghetti. _____

52. Mijn opa is een oude man. _____

Bijlage 6: Overzicht van de resultaten van het onderzoek naar het Rijssens dialect

Verwantschapstermen zonder bijvoeglijk naamwoord, als eigennaam

Respondent 1	De verwantschapstermen 'vader', 'moeder', 'zoon', 'dochter', 'broer', 'zus', 'oom' en 'tante' kunnen niet zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen, maar komen altijd met 'mijn' voor. Bij de 'grootvader' en 'grootmoeder' is dat niet verplicht, deze kunnen ook zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. <i>'Mih va', 'mih moo', 'min zönne, 'min dochter', 'mih breur', 'mih zuster', 'min eum', 'mih tante'.</i> <i>'(Mih) grotva', '(mih) grotmoo.'</i> → verbuigingen
Respondent 2	De verwantschapstermen 'vader', 'moeder', 'zoon', 'dochter', 'broer', 'zus', 'oom', 'tante', 'grootvader' en 'grootmoeder' kunnen niet zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen, <i>'Mih va', 'mih moo', 'minne zönne', 'minne dochter', 'mih breur', 'mih zuster', 'mih eum', 'mih tante', 'mih grotva', 'mih grotmoo.'</i> → verbuigingen
Respondent 3	De verwantschapstermen 'vader', 'moeder', 'zoon', 'dochter', 'broer', 'zus', 'oom' en 'grootvader' kunnen niet zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. De termen 'tante' en 'grootmoeder' kunnen wel zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. <i>'Mie va', 'mie moo', 'mien zoon', 'mie dochter', 'mie breur', 'mie zuster', 'mie eum', 'mie grotva'.</i> <i>'(mie) tante', '(mie) grotmoo'.</i> → geen verbuigingen
Respondent 4	De verwantschapstermen 'vader', 'moeder', 'zoon', 'dochter', 'broer', 'zus', 'oom', 'grootvader' en 'grootmoeder' kunnen niet zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen, 'Tante' kan zowel met als zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. De termen 'grootvader' en 'grootmoeder' zijn vervangen door de <i>kin term doublets</i> 'opa' en 'oma'. <i>'Mien va', 'mien moo', 'mien zönne', 'mien dochter', 'mien breur', 'mien zuster', 'mien eum'.</i>

	<i>'(mien) tante'.</i> <i>'Mien opa', 'mien oma'.</i> → geen verbuigingen
Respondent 5	De verwantschapstermen 'vader', 'moeder', 'zoon', 'dochter', 'broer', 'zus', 'oom', 'tante', 'grootvader' en 'grootmoeder' kunnen niet zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen, <i>'Mie va', 'mie moo', 'min' zönne', 'mie dochter', 'mie breur', 'mie zuster', 'mien eum', 'mie tante', 'mie grotva', 'mie grotmoo.'</i> → verbuigingen
Respondent 6	De verwantschapstermen 'vader', 'moeder', 'zoon', 'dochter', 'broer', 'zus', 'oom', 'tante', 'grootvader' en 'grootmoeder' kunnen niet zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen, <i>'Mih va', 'mih moo', 'min zönne', 'min dochter', 'mih breur', 'mih zuster', 'min eum', 'mih tante', 'mih grotva', 'mih grotmoo.'</i> → verbuigingen

Verbuigingen bij een mannelijke, vrouwelijke of onzijdige niet-kinship noun

Respondent 1	Hond (mannelijk). 'Mijn hond rent achter de bal aan.' = '<u>Min</u> hoond löp achter 'n bal ah.' Boek (onzijdig). 'Mijn boek is erg spannend.' = '<u>Mih</u> book is heel spannend.' Familie (vrouwelijk). 'Mijn familie is erg groot.' = '<u>Minne</u> familie is heel groot'
Respondent 2	Hond (mannelijk). 'Mijn hond rent achter de bal aan.' = '<u>Min</u> hoond löp achter 'n bal ah.' Boek (onzijdig). 'Mijn boek is erg spannend.' = '<u>Mih</u> book is heel spannend.' Familie (vrouwelijk). 'Mijn familie is erg groot.' = '<u>Minne</u> familie is heel groot'
Respondent 3	Hond (mannelijk). 'Mijn hond rent achter de bal aan.' = '<u>N</u> hoond löp achter 'n bal ah.' Boek (onzijdig). 'Mijn boek is erg spannend.' = '<u>t</u> book is heel spannend.' Familie (vrouwelijk). 'Mijn familie is erg groot.' = '<u>Oonze</u> familie is heel groot'
Respondent 4	Hond (mannelijk). 'Mijn hond rent achter de bal aan.' = '<u>Mien</u> hoond löp achter 'n bal ah.' Boek (onzijdig). 'Mijn boek is erg spannend.' = '<u>Mien</u> book is heel spannend.' Familie (vrouwelijk). 'Mijn familie is erg groot.' = '<u>Mien</u> familie is heel groot'

Respondent 5	Hond (mannelijk). 'Mijn hond rent achter de bal aan.' = ' <u>Mien</u> hoond löp achter 'n bal ah.' Boek (onzijdig). 'Mijn boek is erg spannend.' = " <u>Mie</u> book is heel spannend.' Familie (vrouwelijk). 'Mijn familie is erg groot.' = ' <u>Minne</u> familie is heel groot'
Respondent 6	Hond (mannelijk). 'Mijn hond rent achter de bal aan.' = ' <u>Min</u> hoond löp achter 'n bal ah.' Boek (onzijdig). 'Mijn boek is erg spannend.' = " <u>Mih</u> book is heel spannend.' Familie (vrouwelijk). 'Mijn familie is erg groot.' = ' <u>Minne</u> familie is heel groot'

Verwantschapsterm als vocatief

Respondent 1	Als 'vader', 'moeder', 'broer', 'zus', 'oom', 'tante', 'grootvader' en 'grootmoeder' als aanspreekvorm gebruikt worden kunnen zij zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen.
Respondent 2	Als 'vader', 'moeder', 'broer', 'oom', 'tante', 'grootvader' en 'grootmoeder' als aanspreekvorm gebruikt worden kunnen zij zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. 'Zus' kan niet zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen.
Respondent 3	Als 'vader', 'moeder', 'oom', 'tante', 'grootvader' en 'grootmoeder' als aanspreekvorm gebruikt worden kunnen zij zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. 'Broer' en 'zus' kunnen niet zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen.
Respondent 4	Als 'vader', 'moeder', 'broer', 'zus', 'oom', 'tante', 'grootvader' en 'grootmoeder' als aanspreekvorm gebruikt worden kunnen zij zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. De termen 'vader', 'moeder', 'grootvader' en 'grootmoeder' worden echter vervangen door 'pap', 'mam', 'opa' en 'oma'.
Respondent 5	Als 'vader', 'moeder', 'grootvader' en 'grootmoeder' als aanspreekvorm gebruikt worden kunnen zij zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. De termen 'broer' en 'zus' kunnen niet zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. (Zij moeten vervangen worden door een eigennaam.) De termen 'oom' en 'tante' kunnen alleen voorkomen in combinatie met een eigennaam.
Respondent 6	Als 'vader', 'moeder', 'tante' en 'grootvader' en 'grootmoeder' als aanspreekvorm gebruikt worden kunnen zij zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. De termen 'broer' en 'zus' kunnen niet zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. (Zij moeten vervangen worden door een eigennaam.) De term 'oom' kan alleen voorkomen in combinatie met een eigennaam.

Bezitsrelaties met verwantschapstermen

Respondent 1	‘Vader’, ‘moeder’, ‘oom’ en ‘tante’ → In het Rijssens komt het bijvoeglijk naamwoord ‘mijn’ voor de verwantschapsterm. <i>‘Moeders boek viel op de grond.’ wordt ‘Mih moo zih book vól op de grond.’</i> <i>‘Dat is vaders auto.’ wordt ‘Det is mih vaa zin auto.’</i> <i>‘Ooms vogels fluiten hard.’ wordt ‘Mih eum zinne vögels fluit hard.’</i> <i>‘Tantes vensterbank is stoffig.’ wordt ‘Mih tante zinne vensterbaanke is stoffig.’</i> ‘Grootvader’ en ‘grootmoeder’ → Bij deze termen komt er geen ‘mijn’ voor de verwantschapsterm. De ‘s’ die in het Nederlands het bezit aangeeft wordt in het Rijssens vervangen door ‘zih’ of ‘zinne’ (enkelvoud of meervoud). <i>‘Grootmoeders haar is grijs.’ wordt ‘Grotmoo zih haar is gries.’</i> <i>‘Grootvaders handen trillen.’ wordt ‘Grotvaa zinne haane trilt.’</i>
Respondent 2	‘Vader’, ‘moeder’, ‘oom’, ‘tante’, ‘grootvader’ en ‘grootmoeder’ → In het Rijssens komt het bezittelijk voornaamwoord ‘mijn’ voor de verwantschapsterm. <i>‘Moeders boek viel op de grond.’ wordt ‘Mih moo zih book vól op de grond.’</i> <i>‘Dat is vaders auto.’ wordt ‘Det is mih vaa zin auto.’</i> <i>‘Ooms vogels fluiten hard.’ wordt ‘Mih eum zinne vögels fluit hard.’</i> <i>‘Tantes vensterbank is stoffig.’ wordt ‘Mih tante zinne vensterbaanke is stoffig.’</i> <i>‘Grootvaders handen trillen.’ wordt ‘Mih grotvaa zinne haane trilt.’</i> <i>‘Grootmoeders haar is grijs.’ wordt ‘Mih grotmoo zih hoar is gries.’</i>
Respondent 3	‘Vader’, ‘moeder’, ‘oom’, ‘tante’, ‘grootvader’ en ‘grootmoeder’ → De constructie van de zin verandert: het onderwerp verplaatst naar voren in de zin en daarna komt het gedeelte dat de bezitsrelatie aangeeft. <i>‘Dat is vaders auto.’ wordt ‘Det is ‘n auto vah mie vaa.’</i> <i>‘Moeders boek viel op de grond.’ wordt ‘t Book vah mie moo vól op de grond.’</i> <i>‘Ooms vogels fluiten hard.’ wordt ‘De veugel van mie eum fluit hard.’</i> <i>‘Tantes vensterbank is stoffig.’ wordt ‘De vensterbaanke van mie tante is stoffig.’</i> <i>‘Grootmoeders haar is grijs.’ wordt ‘t Hoar van mie grotmoo is gries.’</i> <i>‘Grootvaders handen trillen.’ wordt ‘De haane van mie grotvaa trilt.’</i>
Respondent 4	‘Moeder’ en ‘grootmoeder’ → In het Rijssens komt het bijvoeglijk naamwoord ‘mijn’ voor de verwantschapsterm. <i>‘Moeders boek viel op de grond.’ wordt ‘Mien moo zih book vól op de grond.’</i>

	<i>'Grootmoeders haar wordt grijs.'</i> wordt <i>'Mien oma zih hoar wordt gries.'</i> 'Vader', 'oom', 'tante', 'grootvader' → De constructie van de zin verandert: het onderwerp verplaatst naar voren in de zin en daarna komt het gedeelte dat de bezitsrelatie aangeeft. <i>'Dat is vaders auto.'</i> wordt <i>'Det is 'n auto vah mien vaa.'</i> <i>'Ooms vogels fluiten hard.'</i> wordt <i>'De vögeln van mien eum fluit hard.'</i> <i>'Tantes vensterbank is stoffig.'</i> wordt <i>'De vensterbaanke van mie tante is stoffig.'</i> <i>'Grootvaders handen trillen.'</i> wordt <i>'De haane van mie grotvaa trilt.'</i>
Respondent 5	'Vader', 'moeder', 'grootmoeder' --> In het Rijssens komt het bijvoeglijk naamwoord 'mijn' voor de verwantschapsterm. <i>'Dat is vaders auto.'</i> wordt <i>'Det is mie va zih auto.'</i> <i>'Moeders boek viel op de grond.'</i> wordt <i>'Mien moo zih book völ op de grond.'</i> <i>'Grootmoeders haar wordt grijs.'</i> wordt <i>'Mien oma zih hoar wordt gries.'</i> 'Grootvader', 'oom', 'tante' → De constructie van de zin verandert: het onderwerp verplaatst naar voren in de zin en daarna komt het gedeelte dat de bezitsrelatie aangeeft. <i>'Grootvaders handen trillen.'</i> wordt <i>'De haane van mie grotvaa trilt.'</i> <i>'Ooms vogels fluiten hard.'</i> wordt <i>'De vögeln van mien eum fluit hard.'</i> <i>'Tantes vensterbank is stoffig.'</i> wordt <i>'De vensterbaanke van mie tante is stoffig.'</i>
Respondent 6	'Vader', 'moeder', 'oom', 'tante', 'grootvader' en 'grootmoeder' → In het Rijssens komt het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' voor de verwantschapsterm. <i>'Moeders boek viel op de grond.'</i> wordt <i>'Mih moo zih book völ op de grond.'</i> <i>'Dat is vaders auto.'</i> wordt <i>'Det is mih vaa zin auto.'</i> <i>'Ooms vogels fluiten hard.'</i> wordt <i>'Mih eum zinne vögels fluit hard.'</i> <i>'Tantes vensterbank is stoffig.'</i> wordt <i>'Mih tante zinne vensterbaanke is stoffig.'</i> <i>'Grootvaders handen trillen.'</i> wordt <i>'Mih grotvaa zinne haane trilt.'</i> <i>'Grootmoeders haar is grijs.'</i> wordt <i>'Mih grotmoo zih hoar is gries.'</i>

Kin term doublets

Respondent 1	De <i>kin term doublets</i> 'papa', 'mama', 'opa' en 'oma' komen in het originele Rijssens niet voor. De officiële termen zijn 'va(a)', 'moo', 'grotva(a)' en 'grotmoo'. Als ze wel voor zouden komen zouden 'papa' en 'mama' altijd met het

	bezittelijk voornaamwoord mijn voorkomen - en dus niet als eigennaam- 'OPA' en 'oma' zouden zowel met als zonder bezittelijk voornaamwoord kunnen voorkomen en kunnen dus wel als eigennaam gebruikt worden.
Respondent 2	De <i>kin term doublets</i> 'papa', 'mama', 'opa' en 'oma' komen in het originele Rijssens niet voor. De officiële termen zijn 'vaa', 'moo', 'grotvaa' en 'grotmoo'. Maar 'moeder' is hier vervangen door 'ma'. Deze termen komen uitsluitend voor in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn'. Bijvoorbeeld: '<i>Mijn mama is erg vriendelijk.</i>' wordt '<i>Mih ma is heel vreandelijk.</i>' '<i>Mama kookt nasi.</i>' wordt '<i>Mih ma kok nasi.</i>'
Respondent 3	De <i>kin term doublets</i> 'papa', 'mama', 'opa' en 'oma' komen in het originele Rijssens niet voor. De officiële termen zijn 'vaa', 'moo', 'grotvaa' en 'grotmoo'. De termen 'vader' en 'moeder' worden niet vervangen door <i>kin term doublets</i> en komen uitsluitend voor in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn'. <i>'Mijn mama is erg vriendelijk.'</i> wordt <i>'Mie moo is heel vreandelijk.'</i> 'Grootvader' en 'grootmoeder' → Wanneer deze termen zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen worden de <i>kin term doublets</i> 'opa' en 'oma' gebruikt. <i>'Oma woont in een flat.'</i> wordt <i>'Oma woont in 'ne flat.'</i> Wanneer deze termen in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' voorkomen worden de <i>kin term doublets</i> niet gebruikt. <i>'Mijn oma kreeg een bos bloemen.'</i> wordt <i>'Mie grotmoo kreeg 'ne bos bloom'n.'</i> Beide varianten zijn dus mogelijk.
Respondent 4	De <i>kin term doublets</i> 'papa', 'mama', 'opa' en 'oma' komen in het originele Rijssens niet voor. De officiële termen zijn 'vaa', 'moo', 'grotvaa' en 'grotmoo'. De termen 'vader' en 'moeder' worden niet vervangen door <i>kin term doublets</i> en komen uitsluitend voor in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn'. <i>'Mijn mama is erg vriendelijk.'</i> wordt <i>'Mie moo is heel vreandelijk.'</i> 'Grootvader' en 'grootmoeder' → Wanneer deze termen zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen worden de <i>kin term doublets</i> 'opa' en 'oma' gebruikt. <i>'Oma woont in een flat.'</i> wordt <i>'Oma woont in 'ne flat.'</i>

	Deze <i>kin term doublets</i> kunnen ook in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' voorkomen. <i>'Mijn oma kreeg een bos bloemen.'</i> wordt <i>'Mien oma kreeg 'ne bos bloom'n.'</i> Beide varianten zijn mogelijk.
Respondent 5	De <i>kin term doublets</i> 'papa', 'mama', 'opa' en 'oma' komen in het originele Rijssens niet voor. De officiële termen zijn 'vaa', 'moo', 'grotvaa' en 'grotmoo'. De termen 'vader', 'moeder', 'grootvader' en 'grootmoeder' worden niet vervangen door <i>kin term doublets</i> en komen uitsluitend voor in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn'. <i>'Mijn mama is erg vriendelijk.'</i> wordt <i>'Mie moo is heel vreandelijk.'</i> <i>'Mijn opa is een oude man.'</i> wordt <i>'Mie grotvaa is 'n ool'n kearl.'</i> 'Grootvader' en 'grootmoeder' → de termen 'grootvader' en 'grootmoeder' kunnen zowel met als zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. <i>'Oma woont in een flat.'</i> wordt <i>'Grotmoo woont in 'ne flat.'</i> <i>'Mijn oma kreeg een bos bloemen.'</i> wordt <i>'Mie grotmoo kreeg 'ne bos bloom'n.'</i> Beide varianten zijn mogelijk.
Respondent 6	De <i>kin term doublets</i> 'papa', 'mama', 'opa' en 'oma' komen in het originele Rijssens niet voor. De officiële termen zijn 'vaa', 'moo', 'grotvaa' en 'grotmoo'. De termen 'vader' en 'moeder' worden niet vervangen door <i>kin term doublets</i> en komen uitsluitend voor in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn'. <i>'Mijn mama is erg vriendelijk.'</i> wordt <i>'Mie moo is heel vreandelijk.'</i> De termen 'grootvader' en 'grootmoeder' worden vervangen door 'opa' en 'oma'. Deze termen kunnen zowel met als zonder bezittelijk voornaamwoord 'mijn' voorkomen. <i>'Oma woont in een flat.'</i> wordt <i>'Oma woont in 'ne flat.'</i> <i>'Mijn oma kreeg een bos bloemen.'</i> wordt <i>'Min oma kreeg 'ne bos bloom'n.'</i>

Zinnen met een Rooms-Katholieke context

Respondent 1 Niet Rooms-Katholiek	Zinnen met uitsluitend de betiteling 'vader' of 'moeder' → het is onbekend hoe dit gezegd wordt omdat de respondent zelf niet Rooms-Katholiek is, maar waarschijnlijk worden de termen in het Nederlands in de dialectzin gebruikt. Bijvoorbeeld: <i>'Vader slaat een kruis.'</i> wordt <i>'Vader slöt 'n kruus.'</i> Wanneer 'vader' opgevat als de biologische vader van de respondent wordt

	het een constructie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn'. Bijvoorbeeld: <i>'Vader slaat een kruis.'</i> wordt <i>'Mih vaa slöt 'n kruus.'</i> Zinnen met de betiteling 'vader' of 'moeder' in combinatie met een eigennaam → het is onbekend hoe dit in het Rijssens dialect gezegd moet worden. Geen antwoord. Zinnen met de betiteling 'vader' of 'moeder' in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn'. → de respondent vat de verwantschapsterm op als dat het zijn biologische vader of moeder is. Daarom wordt de verwantschapsterm in het dialect vertaald. Bijvoorbeeld: <i>'Mijn moeder zingt het Ave Maria.'</i> wordt <i>'Mih moo zink 't Ave Maria.'</i>
Respondent 2 Rooms- Katholiek	Zinnen met uitsluitend de betiteling 'vader' of 'moeder' → de termen 'vader' en 'moeder' worden vervangen door 'pater' en 'mater'. De originele verwantschapstermen worden niet in een religieuze context gebruikt. Bijvoorbeeld: <i>'Vader slaat een kruis.'</i> wordt <i>'Pater slöt 'n kruus.'</i> Zinnen met de betiteling 'vader' of 'moeder' in combinatie met een eigennaam → deze combinatie van verwantschapsterm plus eigennaam wordt in zijn geheel in het Nederlands overgenomen in de dialectzin. Bijvoorbeeld: <i>'Vader Markus slaat een kruis.'</i> wordt <i>'Vader Markus slöt 'n kruus.'</i> Zinnen met de betiteling 'vader' of 'moeder' in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn'. → het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' verantwoord in 'onze' wanneer het over een religieuze betekenis van 'vader' of 'moeder' gaat. Ook worden de verwantschapstermen in het Nederlands gebruikt in de dialectzin. Bijvoorbeeld: <i>'Mijn moeder zingt het Ave Maria.'</i> wordt <i>'Oonze moeder zink 't Ave Maria.'</i>
Respondent 3 Rooms- Katholiek	Zinnen met uitsluitend de betiteling 'vader' of 'moeder' → de religieuze term blijft in het Nederlands in de dialectzin staan en kan zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. Bijvoorbeeld: <i>'Vader slaat een kruis.'</i> wordt <i>'Vader slöt 'n kruus.'</i> Zinnen met de betiteling 'vader' of 'moeder' in combinatie met een

	eigenaam → deze combinatie van verwantschapsterm plus eigenaam wordt in zijn geheel in het Nederlands overgenomen in de dialectzin. Bijvoorbeeld: <i>'Vader Markus slaat een kruis.'</i> wordt <i>'Vader Markus slöt 'n kruus.'</i> Zinnen met de betiteling 'vader' of 'moeder' in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn'. → het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' verantwoord in 'onze' wanneer het over een religieuze betekenis van 'vader' of 'moeder' gaat. Ook worden de verwantschapstermen in het Nederlands gebruikt in de dialectzin. Bijvoorbeeld: <i>'Mijn moeder zingt het Ave Maria.'</i> wordt <i>'Oonze moeder zink 't Ave Maria.'</i>
Respondent 4 Rooms- Katholiek	Zinnen met uitsluitend de betiteling 'vader' of 'moeder' → de religieuze term blijft in het Nederlands in de dialectzin staan en kan zonder bezittelijk voornaamwoord voorkomen. Bijvoorbeeld: <i>'Vader slaat een kruis.'</i> wordt <i>'Vader slöt 'n kruus.'</i> Zinnen met de betiteling 'vader' of 'moeder' in combinatie met een eigenaam → deze combinatie van verwantschapsterm plus eigenaam wordt in zijn geheel in het Nederlands overgenomen in de dialectzin. Bijvoorbeeld: <i>'Vader Markus slaat een kruis.'</i> wordt <i>'Vader Markus slöt 'n kruus.'</i> Zinnen met de betiteling 'vader' of 'moeder' in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn'. → het bezittelijk voornaamwoord 'mijn' verantwoord in 'onze' wanneer het over een religieuze betekenis van 'vader' of 'moeder' gaat. Ook worden de verwantschapstermen in het Nederlands gebruikt in de dialectzin. Bijvoorbeeld: <i>'Mijn moeder zingt het Ave Maria.'</i> wordt <i>'Oonze moeder zink 't Ave Maria.'</i>
Respondent 5 Niet-Rooms- Katholiek	De respondent vat de zinnen op alsof het over zijn eigen biologische vader en moeder gaat, behalve bij de combinatie van verwantschapsterm plus eigenaam, deze wordt als religieuze constructie opgevat. Zinnen met uitsluitend de betiteling 'vader' of 'moeder' → geen antwoord, want wanneer het over een biologische ouder gaat kan deze in het Rijssens dialect niet zonder bezittelijk voornaamwoord, dus als eigenaam,

	voorkomen. Zinnen met de betiteling 'vader' of 'moeder' in combinatie met een eigennaam → deze combinatie van verwantschapsterm plus eigennaam wordt in zijn geheel in het Nederlands overgenomen in de dialectzin. Bijvoorbeeld: <i>'Vader Markus slaat een kruis.'</i> wordt <i>'Vader Markus slöt 'n kruus.'</i> Zinnen met de betiteling 'vader' of 'moeder' in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn'. → omdat de verwantschapstermen als biologische vader en moeder worden opgevat wordt de hele zin in het Rijssens gezegd. Bijvoorbeeld: <i>'Mijn moeder zingt het Ave Maria.'</i> wordt <i>'Mie moo zink 't Ave Maria.'</i>
Respondent 6 Niet-Rooms- Katholiek	De respondent vat de zinnen op alsof het over zijn eigen biologische vader en moeder gaat, behalve bij de combinatie van verwantschapsterm plus eigennaam, deze wordt als religieuze constructie opgevat. Zinnen met uitsluitend de betiteling 'vader' of 'moeder' → geen antwoord, want wanneer het over een biologische ouder gaat kan deze in het Rijssens dialect niet zonder bezittelijk voornaamwoord, dus als eigennaam, voorkomen. Zinnen met de betiteling 'vader' of 'moeder' in combinatie met een eigennaam → deze combinatie van verwantschapsterm plus eigennaam wordt in zijn geheel in het Nederlands overgenomen in de dialectzin. Bijvoorbeeld: <i>'Vader Markus slaat een kruis.'</i> wordt <i>'Vader Markus slöt 'n kruus.'</i> Zinnen met de betiteling 'vader' of 'moeder' in combinatie met het bezittelijk voornaamwoord 'mijn'. → omdat de verwantschapstermen als biologische vader en moeder worden opgevat wordt de hele zin in het Rijssens gezegd. Bijvoorbeeld: <i>'Mijn moeder zingt het Ave Maria.'</i> wordt <i>'Mih moo zink 't Ave Maria.'</i>

Bijlage 7: overzicht van alle resultaten van het onderzoek naar het Rijssens dialect

Respondenten

Respondent	Woonplaats	Geboortejaar	Aantal broers	Aantal zussen	Geslacht
1.	Rijssen	1966	1	3	V
2.	Rijssen	1957	3	4	V
3.	Rijssen	1949	4	1	M
4.	Rijssen	1958	1	1	V
5.	Rijssen	1953	4	4	M
6.	Rijssen	1944	3	1	V

In de onderstaande tabel zijn de antwoorden per testzin op volgorde van respondent gerangschikt.

Zin 1 x x x x x x	Zin 2 Mih breur kik ne film. Mih breur kik ne film. Mie breur kik noa ne film. Mien breur kik ne film. Mie breur bekik ne film. Mih breur kik ne film.
Zin 3 Min hoond löp hard achter ne bal ah. Min hoond löp hard achter 'n bal ah. N hoond löp achter 'n bal ah. Mien hoond löp achter 'n bal ah. Mien hoond rent achter ne bal ah. Min hoond löp hard achter ne bal ah.	Zin 4 Moo, zi'j toes? Moo, bi'j toes? Moo, bi'j toes? Mam, bi'j toes? Moo, zie'j in 't hoes? Moo, zi'j toes?
Zin 5 x x x x x x	Zin 6 Min zönne maakt zih hoeswoark. Minne zönne maakt zih hoeswoark. Mien zönne maakt zih hoeswoark. Mien zönne maakt zih hoeswoark. Mien zönne maakt zih hoeswoark. Min zönne maakt zih hoeswoark.
Zin 7 x x x x x x	Zin 8 Tante, kom ie koffie drinkn? Tante, kom ie koffie drinkn? Tante, kom ie koffie drinkn? Tante, kom ie koffie drinkn? x Tante, kom ie koffie drinkn?
Zin 9	Zin 10

Mih moo zih book völ op de grond. Mih moo zih book völ op de grond. t Book van mih moo völ op de grond. Mien moo zih book völ op de grond. Mih moo zih book völ op de grond. Mih moo zih book völ op de grond.	Grotmoo zih hoar is gries. t Hoar vah mih grotmoo is gries. Grotmoo's hoar is gries. Mien oma zih hoar is gries. x Mih grotmoo zih hoar is gries.
Zin 11 x Vader Markus slöt 'n kruus. x Vader Markus slöt 'n kruus. Vader Markus slöt 'n kruus. Vader Markus slöt 'n kruus.	Zin 12 Mih vaa wasket 'n auto. Mih vaa wasket 'n auto. Mie vaa wasket 'n auto. Mien vaa wasket 'n aut. Mie vaa wasket 'n auto. Mih vaa wasket 'n auto.
Zin 13 x x Tante zet 'ne kanne koffie. Tante zet 'ne kanne koffie. x x	Zin 14 x x x Breur, kom ie eatn? x x
Zin 15 x x De veugel van mie eum fluit hard. De vögeln van mien eum fluit hard. De veugel van min eum fluit hard. Eum zinne veugel fluit hard.	Zin 16 Mih book is heel spannend. Mih book is heel spannend. t Book is spannend. Mien book is heel spannend. Mie book is heel spannend. Mih book is heel spannend.
Zin 17 Grotvaa zinne haane trilt. x De haane vah mie grotvaa trilt. De haane vah mien opa trilt. De haane vah mie grotvaa trilt. Mih grotvaa zinne haane trilt.	Zin 18 x x x x x x
Zin 19 x x	Zin 20 x Moeder Agnes zingk 't Ave Maria.

Oma woont in 'ne flat. Oma woont in 'ne flat. x Oma woont in 'ne flat.	Moeder Agnes zink 't Ave Maria. Moeder Agnes zink 't Ave Maria. Moeder Agnes zink 't Ave Maria. Moeder Agnes zink 't Ave Maria.
Zin 21 Mih grotvaa rookt ne piepe. Mie grotvaa rookt ne piepe. Mie grotvaa rookt ne piepe. Mien opa rookt ne piepe. Mie grotvaa rookt ne piepe. Mih grotvaa rookt ne piepe.	Zin 22 Vaa, woer zi'j? Vaa, woer bi'j? Vaa, woer bi'j? Pap, woer zi'j? Vaa, woer zi'j? Vaa, woer zi'j?
Zin 23 Mih tante zinne vensterbaanke is stoffig. Mih tante zinne vensterbaanke is stoffig. De vensterbaanke vah mie tante is stoffig. De vensterbaanke vah mien tante is stoffig. De vensterbaanke vah mie tante is stoffig. Mih tante zinne vensterbaanke is stoffig.	Zin 24 x x x x x x
Zin 25 x x Opa hooft vah leazn. Opa hooft vah leazn. x Mih opa hooft vah leazn.	Zin 26 Eum, de buurmah is zeek. Eum, 'n buurmah is zeek. Eum, 'n buurmah is zeek. Eum, 'n buurmah is zeek. x x
Zin 27 Min eum is vrachwaangchauffeur. Mie eum is vrachwaangchauffeur. Mie eum is vrachwaangchauffeur. Mien eum is vrachwaangchauffeur. Mien eum is vrachwaangchauffeur. Min eum is vrachwaangchauffeur.	Zin 28 x Pater slöt 'n kruus. x x x x
Zin 29 Mih moo kokt spaghetti. Mie moo kok spaghetti. Mie moo kok spaghetti. Mien moo kok spaghetti. Mie moo kok spaghetti. Mih moo kokt spaghetti.	Zin 30 Mih tante zet 'ne kanne koffie. Mie tante zet 'ne kanne koffie. Mie tante zet 'ne kanne koffie. Mien tante zet 'ne kanne koffie. Mie tante zet 'ne kanne koffie. Mih tante zet 'ne kanne koffie.
Zin 31 Grotvaa rookt ne piepe. x	Zin 32 Min dochter spölt dwarsfluit. Minne dochter spölt dwarsfluit.

x Opa rookt ne piepe. x Mih grotvaa rookt ne piepe.	Mie dochter spölt dwarsfluit. Mien dochter spölt dwarsfluit. Mie dochter spölt dwarsfluit. Min dochter spölt dwarsfluit.
Zin 33 x x x x x x	Zin 34 Mih moo zink 't Ave Maria. Mih moo zink 't Ave Maria. Mie moo zink 't Ave Maria. Mien moo zink 't Ave Maria. Mie moo zink 't Ave Maria. Mih moo zink 't Ave Maria.
Zin 35 Grotmoo haakt ne spreij. x Grotmoo haakt ne spreij. x x Mih grotmoo haakt ne spreij.	Zin 36 x x x x x x
Zin 37 Mih zuster bakt ne taatn. Mie zuster bakt ne taatn. Mie zuster bakt ne taatn. Mien zuster bakt ne taatn. Mie zuster bakt ne taatn. Mih zuster bakt ne taatn.	Zin 38 x x x x x x
Zin 39 Minne familie is groot. Minne familie is heel groot. Oonze familie is heel groot. Mien familie is heel groot. Minne familie is heel groot. Minne familie is heel groot.	Zin 40 Grotmoo, bi'j meu? Grotmoo, zi'j meu? Grotmoo, bi'j meu? Oma, bi'j meu? Grotmoo, zie'j meu? Grotmoo, zi'j meu?
Zin 41 Det is mih vaa zih auto. Det is mih vaa zih auto. Das 'n auto vah mie vaa. Dat is 'n auto vah mie vaa. Det is mie vaa zinne auto. Det is mih vaa zin auto.	Zin 42 x x x x x x
Zin 43 x	Zin 44 Zuster, ik heb leuk nieuws.

x x Mien oma kreeg ne bos bloomn. x Min oma kreeg ne bos bloomn.	x x Zus, ik heb leuk nieuws. x x
Zin 45 Mih grotmoo haakt ne spreij. Mie grotmoo haakt ne spreij. Mie grotmoo haakt ne spreij. Mien oma haakt ne spreij. Mie grotmoo haakt ne spreij. Mih grotmoo haakt ne spreij.	Zin 46 x Moeder (Maria) zink het Ave Maria. Moeder zink 't Ave Maria. x x x
Zin 47 x x x x x x	Zin 48 Grotvaa, geet 't good? Grotvaa, geet 't good? Grotvaa, geet 't good? Opa, geet 't good? Grotvaa, geet 't good? Grotvaa, geet 't good?
Zin 49 x x x x x x	Zin 50 Mih vaa slöt een kruus. Mie vaa slöt een kruus. Mie vaa slöt een kruus. Mien vaa slöt 'n kruus. Mie vaa slöt een kruus. Mih vaa slöt een kruus.
Zin 51 x x x x x x	Zin 52 x x x Mien opa is 'n ooln kearl. x Min opa is 'n ooln kearl.